

האוניברסיטה העברית בירושלים

הפקולטה למדעי החברה
ביה"ס ע"ש פדרמן למדיניות ציבורית

חלוקת שלל פוליטי בישראל

מינוף נכסים פוליטיים לתשואות
במשא ומתן קואליציוני

עבודת גמר לקבלת תואר מוסמך במדיניות ציבורית
בהנחיית ד"ר קלוד בירבי

מגיש : עידו משה אלמקייס (066524612)

מועד הגשה : 30.12.12

"...ויאמרו יען אשר לא-הלכו עמי, לא-נתן להם מהשלל אשר הצלנו: כי-אם-איש את-אשתו ואת-בניו, וינהגו וילכו. ויאמר דוד, לא-תעשו כן אחי: את אשר-נתן ה' לנו, וישמר אתנו... יחדו יחלקו. ויהי, מהיום ההוא ומעלה; וישמח לחק ולמשפט, לישראל, עד, היום הזה..."

(שמואל א' פרק ל' פסוקים כ"ב-כ"ה)

תקציר

סוגיית מבנה המשטר עולה באופן תדיר על סדר היום הציבורי בישראל. אחד הנימוקים המרכזיים לשינוי השיטה, הוא חוסר האיזון בין כוחן האלקטורלי של מפלגות, לבין כוח המיקוח שלהן. חוסר האיזון נובע, לכאורה, מהצורך בבנייה של קואליציה פרלמנטרית, לשם הקמת ממשלה ותחזוקתה. לכן, כך על-פי הסברה, החלוקה של תשואות פוליטיות בין המפלגות, ובין קבוצות שונות באוכלוסייה, אינה הוגנת.

למרות מרכזיותו הרבה של הנושא בשיח, ולמרות שקיים גוף גדול של ידע תיאורטי ואמפירי בעולם, טרם בוצעה בדיקה שיטתית ומסודרת של טענות אלו. מטרתו של מחקר זה היא לבדוק את נכונותן של הטענות. המחקר בודק באיזו מידה יש קשר בין מאפייני הרקע של המפלגות לבין התשואות אותן הן מקבלות במו"מ קואליציוני, וכן באילו מצבים מפלגות מצליחות למקסם תשואות ביחס למפלגות אחרות.

שאלות והשערות המחקר נבדקו באמצעות ניתוח פאנל סטטיסטי. לצורך ביצוע הניתוח נבנה בסיס נתונים הכולל את המפלגות, את מאפייניהן ואת חלוקת המשרות בכנסת ובממשלה מקום המדינה ועד היום.

המחקר מצא כי אין בסיס אמפירי לטענה הרווחת בשיח הציבורי. לא נמצא שיש למפלגות סקטוריאליות או דתיות יתרון ביכולת למנף תשואות במו"מ קואליציוני. הגורמים שכן מאפשרים למפלגה למקסם את תשואותיה הם קירבה אידאולוגית למרכיבת הקואליציה, גידול יחסי במושבים בכנסת וקיומה של "ברית היסטורית" עם מפלגה גדולה.

תוכן עניינים*

3	תקציר
4	תוכן עניינים
5	טבלאות ותרשימים
6	1. מבוא
8	2. רקע תיאורטי
8	2.1. מינוף תשואות והתנהגות סחטנית של שחקן
9	2.2. תורת הקואליציות
13	2.3. חלוקת תשואות בין שותפות הקואליציה
20	3. המקרה הישראלי
20	3.1. מאפייני המערכת הפוליטית בישראל
22	3.2. מיפוי המפלגות בישראל
24	4. מבנה דעת והשערות המחקר
24	4.1. השערות המחקר
26	5. שיטת המחקר
28	5.1. המשתנים, בנייתם ודילמות עיקריות
33	6. ממצאים ודיון
34	6.1. תנאים למינוף תשואות
38	6.2. בדיקות רובוסטיות לתוצאות
46	7. סיכום ומסקנות
48	8. ביבליוגרפיה
54	נספח א'- אפיון המפלגות

* לנוחות הקורא, בגרסה האלקטרונית של המסמך תוכן העניינים וכל ההפניות הם קישורים למקום ההפניה.

טבלאות ותרשימים

טבלאות

12	טבלה 1- קואליציות זוכות לפי חמישה מודלים
18	טבלה 2- דוגמא לחישוב מדד בנזהף
18	טבלה 3- דוגמא לחישוב מדד שפלי-שוביק
32	טבלה 4- משתנים ומדדים נבדקים
33	טבלה 5- השוואה בין שלוש בדיקות לחוק גמסון
35	טבלה 6- ממצאי בדיקת הטענה הכללית
37	טבלה 7- ממצאי בדיקת הסקטוריאליזם/דתיות
41	טבלה 8- השוואה בין מודלים סטטיסטיים
42	טבלה 9- השוואה בין מדדים חלופיים למשתנים התלויים
43	טבלה 10- השוואה בין מדדים במשתנים הבלתי תלויים
45	טבלה 11- התחשבות בהיבטים נוספים של הפוליטיקה בישראל

תרשימים

14	תרשים 1- בדיקה אמפירית של חוק גמסון במערב אירופה (1945-1969)
16	תרשים 2- בדיקה אמפירית של חוק גמסון במערב אירופה (1945-2000)
33	תרשים 3- השוואה בין שלוש בדיקות לחוק גמסון
34	תרשים 4- בדיקה אמפירית של חוק גמסון בישראל (1948-2012)

1. מבוא

"בפתח ישיבת הממשלה אמר נתניהו כי 'הדבר הנכון לעשות הוא ללכת למערכת בחירות קצרה'. ראש הממשלה הסביר כי החליט על הקדמת הבחירות בעקבות חוסר יציבות בקואליציה, ש'תמיד מביא לסחטנות ולפופוליזם'. הכנסת צפויה להתפזר עוד היום"

אלי ברדנשטיין ואריק בנדר, NRG מעריב, 7.5.12

"ח"כ צחי הנגבי, מקורבה של יו"ר קדימה, ציפי לבני, אומר הבוקר (ראשון) כי 'ללבני יש מחויבות כלפי המדינה. היא החליטה שלא לשלם כל מחיר כדי לקיים קואליציה של סחטנים'. הנגבי הוסיף ואמר כי הוא מאמין שש"ס קיבלו הצעות כפולות בהיקפן מאלו שהציעה לבני, ולכן לא הייתה לש"ס כל מוטיבציה להיכנס לקואליציה בראשות לבני."

חדשות nana10, 26.10.08

"זו יכולה להיות, ברצות שרון, הקואליציה האידילית שחלק מהשמאל, הימין והמרכז החילוני קיוו לה... ש"ס, יהדותורה וליברגאנדי (כך במקור. ע.מ.א), עם תביעותיהם המופלגות, יישארו בחוץ. ניסיון ראשון לנטרל את הפוליטיקה מסחטנים מקצועיים ולשמור על הקופה הציבורית... זו עלולה להיות - וזה סביר בהרבה - קואליציה נרגנת, מסוכסכת בתוכה, סחטנית, עבריינית..."

יצחק בן נר, YNET, 01.03.01

בשיח הציבורי הישראלי מקובלת הסברה לפיה המשאים והמתנים הנערכים בכדי להקים קואליציות נושאים אופי 'סחטני'. בפרט, מקובל שהמפלגות הקטנות, הסקטוראליות, הן הסחטניות ביותר- כאשר "בראש הרשימה" ניצבות המפלגות הדתיות והחרדיות. גם ספרות אקדמית מניחה תכופות, בגלוי או במובלע, כי יש דינאמיקה סחטנית במו"מ הקואליציוני (למשל: Nachmias, 1973; קורן ושפירא, 1997). למרות היותה מאוד בסיסית בשיח הפוליטי בישראל, הנחה זו מעולם לא נבחנה בצורה שיטתית ויסודית: אין הגדרה מפורשת מהי סחטנות בהקשר הפוליטי, לא נעשה ניסיון לבחון בכלים אמפיריים האם אכן יש התנהלות מסוג זה במסגרת מו"מ קואליציוני בישראל, ובמידה וזו אכן הדינמיקה, לא נותח המכניזם המוביל אליה. עבודה זו תנסה, ראשית, להגדיר מהי סחטנות בהקשר פוליטי. יש לציין, שהשימוש במונח 'סחטנות' טומן בחובו פרשנות שלילית, שאיננה במקום בעבודה אקדמית. לפיכך, כאן ייעשה שימוש במונחים 'מינוף' או 'מקסום' כדי לתאר את התופעה.

התשובות לשאלות אלו עשויות להשפיע על עיצוב כללי המשחק הפוליטיים בישראל. הטענות לעיל הם בין הנימוקים הבולטים של המצדדים בשינוי המשטר הפוליטי בישראל, לדגם המשקף פחות את הפלורליזם בחברה הישראלית, אך מייצב את המערכת הפוליטית. דוגמא בולטת לכך היא הקריאה לעבור למשטר נשיאותי בנוסח ארה"ב, אותה משמיעים גורמים שונים באקדמיה ובמערכת הפוליטית. לפיכך, יש בעבודה זו כדי לתרום לשיח הפוליטי בישראל בשאלת מדיניות בעלת מוטת השפעה רחבה מאוד, ולסייע בעיצוב כללי המשחק הפוליטיים על בסיס ידע.

מטרתו הראשית של המחקר היא לבצע בדיקה ראשונית לקשר בין מאפייני רקע של המפלגות בישראל ובין כוחן הפרלמנטרי, לבין התשואות שהן מקבלות במו"מ קואליציוני. שאלת המחקר הראשונה, היא באיזו מידה קיים מינוף תשואות פוליטיות בישראל, החורג מפרופורציונליות המתוארת בספרות מחקרית קיימת, שנבדקה בדמוקרטיה פרלמנטריות אחרות באירופה. שאלה נוספת שתיבחן כאן, היא מהם המאפיינים של מפלגות המצליחות למקסם תשואות פוליטיות. ובאופן ספציפי יותר, תיבדק השאלה באיזו מידה המפלגות הסקטוראליות, הדתיות והחרדיות ממנפות את התשואות הפוליטיות שלהן במו"מ קואליציוני. המענה לשאלות אלו יינתן על בסיס ניתוח סטטיסטי של בסיס נתונים, אשר נבנה מכמה מאגרי מידע על כנסות וממשלות ישראל, שבאתר כנסת ישראל.

המחקר מבוסס על גוף ידע גדול, תיאורטי ואמפירי, מתחום תורת המשחקים, המכונה תורת הקואליציות. לסוגיות המועלות כאן השקפה מסוימת גם לנושאים מתחום הכלכלה ההתנהגותית. הסוגיות העולות מגוף ידע זה לא נבחנו בישראל, באופן שיטתי, מקיף ועם מסקנות אמפיריות. מושג תיאורטי מרכזי בתורת הקואליציות, העומד לבחינה ולביקורת, מכונה "חוק גמסון" (Gamson, 1961). לפי חוק גמסון, קיים יחס של אחד לאחד בין החלק היחסי של המפלגה במנדטים שבשליטת הקואליציה, לבין החלק היחסי של המפלגה בתשואות שמחלקת הקואליציה. החוק נבחן במספר מחקרים במערב אירופה, ונמצא שהוא מתאר את המציאות בצורה מדויקת למדי.

העבודה נפתחת בסקירת ספרות, אשר מגדירה מהו מינוף תשואות, מציגה את מסקנות המחקר האמפירי והתיאורטי בתחום תורת הקואליציות, ומתארת את מאפייני המערכת הפוליטית בישראל. לאחר מכן מוצגות שאלות המחקר, וההשערות הנגזרות מהן. בפרק הבא מתוארים שיטת המחקר והאופן בו נבנה בסיס הנתונים. בהמשך הפרק מוצגים המשתנים הנבדקים ודילמות שעלו במהלך בנייתם. המשתנים עוברים ניתוח סטטיסטי, אשר מוצג בפרק הממצאים, יחד עם בדיקות רובוסטיות ודיון. בסוף מסוכמות המסקנות העולות מן המחקר.

2. רקע תיאורטי

הרקע התיאורטי הרלוונטי לעבודה זו מתחלק לשלושה חלקים. בחלקה הראשון יוגדר מהו "מינוף תשואות פוליטיות" באמצעות מודלים מתחום תורת המשחקים ומתחום הכלכלה ההתנהגותית. לאחר מכן תסקרנה תיאוריות מתחום תורת הקואליציות. תיאוריות אלו מנסות לחזות מה יהיה הרכבה של קואליציה בהינתן חלוקת כוח מסוימת, וכן להסביר מה עומד מאחורי חלוקת התשואות בין השותפות לקואליציה. בחלק השלישי יתוארו המאפיינים הייחודיים למקרה הישראלי.

2.1. מינוף תשואות והתנהגות סחטנית של שחקן

הניתוח המוצג בעבודה זו מבוצע באמצעות כלים המבוססים על תורת המשחקים. גם ההגדרה של המושג "סחטנות" מבוצעת בכלים אלו. חשוב לציין, שלמושג זה קונוטציה שלילית, שאין לה מקום בניתוחים מסוג זה. זאת, אף על פי שעולם התוכן של הניתוח בעבודה זו הוא הדמוקרטיה הפרלמנטרית, והאידאל הדמוקרטי שואף לאיזון בין הכוח האלקטורלי של קבוצה לכוחה הפרלמנטרי. השימוש במונח "סחטנות" יעשה אך ורק בחלק זה, היות וכך הוא הוגדר בעבודות קודמות.

תורת המשחקים מציגה מודל המתאר התנהגות סחטנית של שחקן. מודל זה מכונה "משחק הסחטן" או "פרדוקס הסחטן". מקורותיו של המודל נמצאים ככל הנראה בתאגיד RAND האמריקאי (Ellsberg, 1968). אצל Rubinstein (1982) מכונה הנושא "שאלת המיקוח". במשחק זה מוצע לשני שחקנים סכום כסף. לפי חוקי המשחק יוכלו לשמור את הכסף אצלם במידה ויגיעו לחלוקה מוסכמת. במצב זה, שבו לכל אחד מהשחקנים יש זכות ווטו הפתרון הרציונלי הוא חלוקת הסכום שווה בשווה בין השחקנים. ואולם, שחקן X מתנהג באופן בלתי רציונלי, ומצהיר שלא אכפת לו לאבד את הכסף, ודורש, לצורך העניין, לפחות 90% מהסכום. שחקן Y , מבצע חישוב רציונלי, לפיו עדיף לצאת עם 10% מהסכום מאשר עם כלום, ומסכים. המימד הפרדוקסלי שמוצג במשחק הוא שהאסטרטגיה הרציונלית היא, לכאורה, להתנהג באופן בלתי רציונלי. המשחק מסתבך מעט כאשר הוא משוחק בסיבובים חוזרים. במצב זה, תנאי הסיום של סיבוב a הם תנאי הפתיחה של סיבוב $a+1$, כך שדרישותיו של שחקן X הולכות וגדלות.

בנוסף למודל התיאורטי שמציעה תורת המשחקים, קיים מודל דומה, באוריינטציה אמפירית, אשר מעמידה הכלכלה ההתנהגותית, שמכונה "משחק האולטימטום". הראשונים לתארו היו Güth ואחרים בשנת 1982 (Güth, Schmittberger, & Schwarze, 1982), אם כי במהלך השנים המשחק נבחן פעמים רבות נוספות (Binmore, Shaked, & Sutton, 1985;).

(Kahneman, Knetsch, & Thaler, 1986b; Neelin, Sonnenschein, & Spiegel, 1988). משחק זה מתאר מצב התחלתי דומה למתואר במשחק הסחטן שתואר לעיל, אלא שבמקרה זה שחקן X מקבל את הכסף לידי ומוציא חלוקה. אם היא מקובלת על שחקן Y , שניהם מקבלים את הסכום, ואם לא שניהם יוצאים בידיים ריקות. לפי ניתוח רציונלי שחקן X אמור להציע ε (הסכום הקטן ביותר שאפשר להציע), ושחקן Y אמור לקבל את ההצעה. תחזית זו לא התקיימה באף אחד מן הניסויים, גם המשוכללים שבהם - כאשר התאפשרה למידה והכוונה, וכן כאשר סכומי הכסף היו משמעותיים מאוד ביחס לרמת החיים של המשתתפים, ואף הייתה רחוקה מהם מאוד. גם שקלול של שיקולים לא כספיים בפונקציית התועלת של שחקן Y לא הסבירה את מלוא המרחק בין התחזית וההצעות בפועל. מסקנת החוקרים (Kahneman, Knetsch, & Thaler, 1986a) היא שלשיקולים של הוגנות יש חשיבות מרכזית במו"מ מסוג זה, וכן שתורת המשחקים מסייעת מעט בהבנת תוצאותיו, וזאת משום שבני אדם אינם רציונליים.

יחידת הניתוח של מחקר זה הינה המפלגה. אנו מניחים כי השחקנים המפלגתיים במו"מ הקואליציוני הם שחקנים בעלי רציונליות מוגבלת (Simon, 1955), השואפים למקסם תשואות. חלק מהשחקנים המפלגתיים ממקסמים את התשואות הקואליציונית ביעילות רבה יותר, כלומר, הם מקבלים יותר תשואות על נכסיהם (בהמשכו של חלק זה יוגדר באופן מפורש מהן התשואות ומהם הנכסים). לפיכך, אנו נגדיר שחקן כסחטן אם הוא משיג תשואות גבוהות יותר, בהשוואה לשחקנים בעלי נכסים דומים. מכאן ואילך נעדיף את המונחים "מקסום" או "מינוף" לתיאור תופעה זו.

2.2. תורת הקואליציות

תורת הקואליציות היא ענף המיישם כלים של תורת המשחקים בניסיון ליצור מודלים של פוליטיקה קואליציונית, הן בדמוקרטיות פרלמנטריות והן בדמוקרטיות נשיאותיות או מעורבות. אנו נתמקד במודלים הרלוונטיים לדמוקרטיות הפרלמנטריות. למודלים אלו שתי מטרות עיקריות: האחת, ניסיון לחזות איזו קואליציה תוקם, בהינתן חלוקת כוח מסוימת בפרלמנט. השנייה, ניסיון לחזות אילו תשואות יקבלו השחקנים השותפים בקואליציה. לא כל המודלים מנסים להשיג שתי מטרות אלו. דוגמא הממחישה את כל מודלים נמצאת בטבלה 1 בהמשך הפרק. ככלל, המודלים מתארים את המו"מ הקואליציוני כמשחק של שיתוף פעולה בין מספר שחקנים, שתכליתו תפיסה של השלטון, וחלוקת התשואות הנלוות לכך. בצד "הרווחים", ניתן למנות שני סוגים עיקריים של תשואות, אשר מוצגים בד"כ כשני סוגים מקבילים, שניתן לבחון

בנפרד לחלוטין (Austen-Smith & Banks, 1990, p. 891). הסוג הראשון של תשואות הוא חומרי, כמו תיקים בממשלה או העברת תקציבים (Riker, 1962; Baron, 1989; Baron & Ferejohn, 1989). הסוג השני הוא אידאולוגי, קרי השפעה ועיצוב המדיניות בה נוקטת הממשלה (Schofield, 1993). מודלים מתוחכמים ומודרניים יותר לוקחים בחשבון גם את הקשר והשפעת הגומלין שיש בין שני סוגי התשואות (Sened, 1995, 1996; Schofield & Sened, 2006).

מן העבר השני, השחקנים מביאים איתם שני סוגים של נכסים. האחד הוא מושבים בפרלמנט. היות ואנו עוסקים בדמוקרטיות פרלמנטריות, השגת אמון הפרלמנט בממשלה הוא חיוני לכינונה ולחלוקת התשואות. נכס שני, בעל אופי מעט חמקמק, הוא הלגיטימציה הציבורית אותה מביאה המפלגה איתה. כך, למשל, ניתן להסביר את הקשר בין מפא"י לציונות הדתית (קורן ושפירא, 1997).

התיאוריה המכוננת בתחום זה היא "עקרון הגודל" של Riker (1962). הוא מתייחס להרכבת קואליציה כאל משחק סכום אפס, שבו סכום התשואות קבוע. בנוסף, הוא מניח כי כל שותף ירצה למקסם את תשואותיו, ומכאן מגיע למסקנה המתבקשת שהקואליציה שתיווצר לא תכיל יותר חברי פרלמנט מהמינימום ההכרחי לשם השגת רוב בפרלמנט. הדעות בקשר לתועלת ולכושר החיזוי של המודל חלוקות. Schofield (1990), אשר בדק קואליציות בדמוקרטיות הפרלמנטריות האירופאיות שקמו בשנים 1945-1987, מצא ש-75% מהן (162 מ-216) היו ממשלות מיעוט, שהן קואליציות זוכות מינימליות. מאידך, מחקרים אמפיריים אחרים (סנד, 1996), מערערים על יכולת החיזוי של המודל. גם במקרה הישראלי המודל לא מפגין יכולת חיזוי מרשימה (קורן ושפירא, 1997). נכון לכתיבת שורות אלו רק 3 מבין 18 הקואליציות שהורכבו מיד עם היבחרה של כנסת היו זוכות מינימליות (בכנסות 9, 10 ו-13). המודל של Riker חשוף לשלושה סוגים של ביקורת נוספת. ראשית, המודל איננו יכול להפיק תחזית חד-משמעית במערכת מפלגתית שבה יותר משלוש מפלגות. ככל שמתרבות המפלגות במערכת נתונה, כך גדלות מספר הקומבינציות שתואמות לעקרון הגודל. שנית, לקואליציות כפי שמתאר אותן Riker יש אופי בלתי יציב. תיאורטית, כל קואליציה זוכה מינימלית יכולה להיות מוחלפת בקואליציה מינימלית אחרת באמצעות התאגדות של כל המפלגות שאינן כלולות בה, ושכנוע חבר אחד בקואליציה "לערוק" תמורת נתח גדול יותר מהתשואות. שלישית, עקרון הגודל מתעלם לגמרי מהסוגיה האידאולוגית. המו"מ הקואליציוני אמנם כולל גם תהליך של מקח וממכר על תשואות חומריות

כמו תיקים בממשלה והעברת תקציבים, אך אי אפשר להותיר בצד את הרובד של ההתפשרות האידאולוגית שעושות השותפות לקואליציה.

תיאוריה מרכזית נוספת מכונה לרוב "חוק גמסון" (Gamson, 1961), או "עקרון הגודל המזערי". הנחה מרכזית של Gamson היא שכל שחקן יקבל חלק מהתשואות אשר פרופורציונלי למספר המושבים שהוא תורם לקואליציה. כמו Riker, גם כאן מניחים כי כל שחקן ישאף למקסם את התשואות שלו, וכן שסך התשואות קבוע. שילוב של שתי ההנחות מוביל את Gamson למסקנה המתבקשת שהקואליציה שתיווצר תהיה עם עודף מינימלי של חברי פרלמנט, ביחס לרוב הדרוש. גם במקרה זה, לרוב לא נקבל תחזית מוחלטת לקואליציה. ישנה ספרות רבה הנוגעת לחוק גמסון, בחינה אמפירית שלו והבנת השלכותיו. הוא יידון בצורה יותר מפורטת בחלק הבא.

תיאוריה שלישית, השומרת על קו דומה, היא תיאוריית "עמדת המיקוח" של Leiserson (1968). תיאוריה זו מצמצמת את מספר התחזיות ע"י ההנחה שהקואליציה שתיבחר תכלול מספר מינימלי של שחקנים, לצורך פישוט המו"מ וייצוב הקואליציה. תיאוריה זו לרוב תפיק חיזוי יחיד, אם כי הוא שונה מאוד מהחיזויים של הגישות האחרות.

שתי הגישות התיאורטיות הבאות מוסיפות מימד אידאולוגי לתורת הקואליציות. תיאוריית "הריחוק האידאולוגי" (Swaan, 1973) ממקמת את המפלגות על סרגל אידאולוגי. לפי גישה זו, הקואליציה שתקום תכלול התפרשות אידאולוגית מינימלית על הציר, המבטיחה רוב בפרלמנט. זאת, מתוך הנחה שקל יותר לתחזק קואליציה שיש בה קירבה אידאולוגית. גם גישה זו מפיקה מספר יחסית גדול של חיזויים. גישה קרובה לה היא גישת "הטווח המזערי הסגור" (Axelrod, 1970), לפיה הקואליציה שתקום תכלול את המספר המינימלי של שחקנים שיוצרים רצף אידאולוגי, ומבטיחים רוב לקואליציה. כמו קודמותיה, גישת "הטווח המזערי הסגור" לרוב לא תיתן חיזוי אחד ויחיד.

טבלה 1- קואליציות זוכות לפי חמישה מודלים

קואליציות מנצחות	תיאוריה			
,BD ,BCE ,ADE ,ACD ,ABE ,ABC CDE	עקרון הגודל			
BCE ,ABE	חוק גמסון (הגודל המזערי)			
BD	עמדת מיקוח			
CDE ,BD ,ABC	ריחוק אידיאולוגי			
CDE ,BCD ,ABC	טווח מזערי סגור			
שאל				
E	D	C	B	A
4	43	6	41	6
100 מושבים בפרלמנט, 51 מושבים נדרשים לקואליציה מנצחת.				

מבוסס על קורן ופירא, 1997, ע"מ 129

מודלים אחרים, מעט מודרניים יותר, יוצאים נגד ההתבססות הבלעדית על תשואות חומריות שבעקרון הגודל של רייקר. מודל הליבה הרובית (Simple Majority Equilibrium), תרגום המונח אצל סנד, 1996) מניח שהפן המרכזי במו"מ הקואליציוני הוא מציאת מדיניות פשרה שתהיה קרובה ככל האפשר לעמדה האידיאלית של כל אחת מן המפלגות (Austen-Smith, 1983). הבעיה התיאורטית של ליבה רובית הוא שקשה מאוד להגיע אליה בתנאים של ריבוי משתתפים או ריבוי מימדים אידיאולוגיים. ואולם, כאשר משקללים במודל שמדובר במו"מ קואליציוני המתרחש בסביבה המקיימת הסדרים מוסדיים של בחירות יחסיות ודמוקרטיה פרלמנטרית ניתן להגיע לליבה רובית מסוג מסוים, המכונה ליבה יציבה מבנית (Structurally Stable Core, אצל Schofield, 1986). הייחוד של ליבה יציבה מבנית לעומת ליבה רובית הוא, שבשל ההסדרים המוסדיים, גם אם ישנו חברות הקואליציה את העדפותיהן במעט, לא תתרוקן הליבה, והקואליציה תוסיף להתקיים.

חסרונם של מודלים אלו הוא בהעדר התייחסות מספקת למימד של התשואות החומריות ולחשיבותן במו"מ הקואליציוני. על חסרון זה בא לענות מודל "ליבת זהב" (IVCORE, אצל Sened, 1996). המודל מניח שהתועלת של מפלגה מהצטרפות לקואליציה נגזר מהמרחק בין עמדותיה האידאוליות לבין עמדת המדיניות הצפויה של הקואליציה, וגם של התשואות החומריות שהמפלגה תקבל מהצטרפותה לקואליציה. כדי לשמור על קואליציה יציבה כל חברה בקואליציה

תקבל תשואות השוות, לפחות, לתשואות שתקבל בכל קואליציה אחרת, תחת האילוץ שסך כל התשואות לא יעלה על סכום קבוע של תשואות מקסימליות אותן יכולה הקואליציה לספק. שתי תובנות אלו חשובות לענייננו. הראשונה, משום שהיא מספקת תחזית בר-בדיקה לפיה יש מתאם חיובי בין המרחק האידיאולוגי של המצטרפת לקואליציה, לבין גובה התשואות שתקבל. תובנה זו מסקרנת במיוחד, היות והיא סותרת את התפישה בשיח הציבורי בישראל, לפי מפלגות דתיות וחרדיות מקבלות תשואות גבוהות יותר, משום שהן נמצאות במרכז המפה הפוליטית. השנייה, היות והניסיון הישראלי מעיד שסך התשואות איננו קבוע, ובתנאים של לחץ לשמור על יציבות קואליציונית הוא גדל, כפי שמעידה מגמת הגידול במספר השרים (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2003). החלק הבא ירחיב את סוגית חלוקת התשואות בין השותפות לקואליציה.

2.3. חלוקת תשואות בין שותפות לקואליציה

היבט נוסף של המודל המוצע אצל Gamson הוא האופן שבו התשואות יחולקו בין השותפות לקואליציה. היבט זה של המודל הוא נדבך מרכזי בניסיון להבין את מה שעומד מאחורי חלוקת התשואות בין שותפות לקואליציה. יש הסכמה נרחבת למדי בספרות שהתשואות שיש למדוד הן תיקים בממשלה, היות והם מאפשרים ערוץ למימוש אידיאולוגיה והתווית מדיניות ציבורית, יחד עם השליטה שהם מעניקים בתקציבים ובתשואות חומריות אחרות (למשל אצל: Austen-Smith & Banks, 1990; Baron & Ferejohn, 1989; Baron, 1993; Browne & Franklin, 1973; Budge, Robertson, & Hearl, 1987; Gamson, 1961; Laver & Schofield, 1998; Laver & Shepsle, 1990, 1996; Nachmias, 1973; Schofield & Sened, 2006; (Schofield, 1993; Sened, 1996; Warwick & Druckman, 2006).

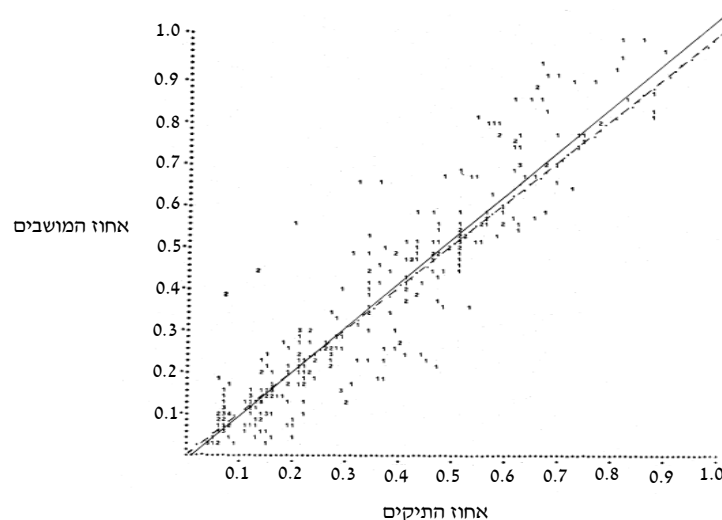
כאמור, לפי חוק גמסון אמורה להיות פרופורציה של אחד לאחד בין מספר מושבי הפרלמנט שתורמת מפלגה לקואליציה, לבין מספר התיקים אותו תקבל. ניסוח פורמלי של חוק גמסון ניתן קשר לינארי פשוט בין התשואות (Y) לחלק היחסי של כל מפלגה בקואליציה (X): $Y = 0 + 1X$. כך למשל, מפלגה עם 20 מושבים, החברה בקואליציה שלה 80 מושבים, תקבל רבע מסך התיקים בממשלה.

יש שני סוגים של ביקורת על חוק גמסון, ואופן בדיקתו, שלא חודדו בספרות הקיימת. ראשית, גם החלק היחסי של המפלגה במושבים שבשליטת הקואליציה וגם החלק היחסי של המפלגה בתשואות הם תוצאה של תהליך המשא ומתן. כלומר, בעת ההסכמה על כניסה של מפלגה מסוימת לקואליציה חדשה, לא מרכיבת הקואליציה, ולא המצטרפת יודעות מה יהיה

חלקה היחסי במשאבים של הקואליציה. לכן, מבחינה מתודולוגית, עדיף להתייחס לחלקה היחסי של מפלגה במושבי הפרלמנט. יש לציין שהמתאם בין שתי הצורות לבחון את המשאבים של המפלגות מאוד גבוה, ולכן אין לכך השפעה מהותית על הניתוחים האמפיריים. שנית, חוק גמסון מתייחס אך ורק למפלגות שנכנסו לקואליציה, ואיננו מתייחס כלל למפלגות שלא נכנסו אליה. יש כאן פוטנציאל להיווצרותן של הטיות, משום שייתכן ויש מכנה משותף לא אקראי לכל המפלגות שנכנסו לקואליציה, אשר, בהתאם, משפיע על התשואות אותן הן תקבלנה. למעשה, חוק גמסון מנתח רק משאים ומתנים מוצלחים בין המרכיבה למצטרפות, ולא כולל הסתכלות מורכבת יותר המתייחסת גם למשאים ומתנים שנכשלו או שלא התקיימו כלל.

חוק גמסון נבדק לראשונה באופן אמפירי ע"י Browne & Franklin (1973). החוקרים ניתחו 114 קואליציות עם 324 מפלגות במערב אירופה בשנים 1945-1969. הנתונים האמפיריים תמכו בצורה מרשימה במודל של גמסון, ומשוואת הרגרסיה הלינארית הייתה $Y = -0.01 + 1.07X$, עם מקדם מתאם גבוה ($r = 0.926$) קרוב מאוד לפרופורציה שחזה גמסון. המודל הסביר 85.5% מהשונות בין התשואות שקיבלו המפלגות באמצעות חלקן היחסי בקואליציות.

תרשים 1- בדיקה אמפירית של חוק גמסון במערב אירופה (1945-1969)

מקור: N=324. Browne & Franklin, 1973, p. 459. המספרים בתוך הגרף מייצגים את מספר המקרים בכל נקודה במרחב. הקו המרוסק מייצג את פרופורציה עפ"י גמסון.

בניתוח שערכו לסטיות מן המודל, הם זיהו נטייה לתת למפלגות הקטנות תשואות הגבוהות מחלקן היחסי בקואליציה. תופעה זו מכונה על ידם בשם "אפקט החולשה היחסית" (Relative Weakness Effect). כדי להסביר אפקט זה, Browne & Franklin מציעים שתי סיבות אפשריות. האחת, היא סבירות גבוהה שהמפלגות הקטנות יהיו שחקן צירי (כפי שמתארים,

למשל, (Caplow, 1968; Rapoport, 1970). מפלגה נחשבת כשחקן צירי במידה והיא זו שהופכת קואליציה מסוימת לזוכה (הרחבה על כך בהמשך חלק זה). הסבר זה נדחה על-ידם, היות ו-"הגיונית, זה לפחות אפשרי, אם לא סביר, שמפלגות ציריות יהיו מכל גודל שהוא" (Browne & Franklin, 1973, p. 461; בתרגום המחבר). לפיכך, והיות ובסיס הנתונים שלהם לא אפשר זאת, לא בחנו החוקרים הסבר זה. הסיבה השנייה, בה הם מתמקדים, היא נכונותה של מרכיבת הקואליציה לוותר על תיקים זוטרים רבים יותר, מפני שוויתור זה לא מסכן את השפעתה על המדיניות שתיישם הממשלה. מן העבר השני, המפלגות הקטנות ינסו להגדיל את נתח התיקים שהן מקבלות, כדי לפצות על חולשתן היחסית בניווט המדיניות שמיישמת הקואליציה. המחברים כלל לא מעלים את האפשרות שמדובר בתוספת שולית פוחתת פשוטה.

מבדיקת הטיפולוגיה של אפקט החולשה היחסית עולה כי הוא משפיע פחות בקואליציות עם מספר גדול של שחקנים, ומתחזק בקואליציות מועטות שחקנים. אצל Browne & Franklin מתפרשות קואליציות מרובות משתתפים כמצב אשר מסכן את הדומיננטיות של מרכיבת הקואליציה, ועל כן היא מתעקשת יותר על שמירת הפרופורציונליות שמבטא חוק גמסון. פרשנות זו תמוהה מעט, לאור העובדה שניתן לפרש ממצאים אלו לחיזוק הסבר הפיבוטליות, שתואר לעיל, אותו החוקרים דחו בלי בדיקה אמפירית. יש לציין, שעל בסיס ממצא זה ניתן לדחות את ההשערה לעיל, לפיה נתח התיקים השולי פוחת עם העלייה בתרומת המנדטים לקואליציה.

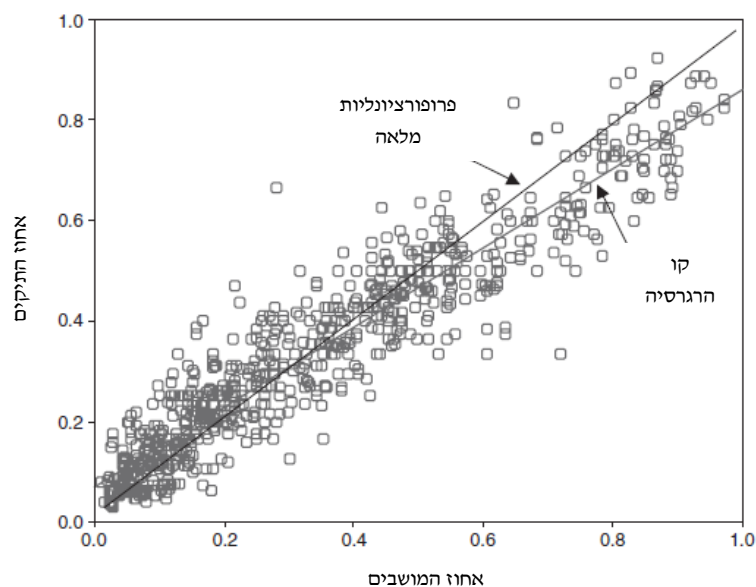
על אף הכוח ההסברי הרב של חוק גמסון, בספרות קיים החשד שרעשי רקע הם שמביאים לקשר החזק בין החלק היחסי של מפלגה ממושבי הפרלמנט שבשליטת הקואליציה לבין התשואות שהיא מקבלת בתיקים בממשלה (Warwick & Schofield & Laver, 1985; Druckman, 2001, 2006). במילים אחרות, ייתכן ועלינו לבחור מדדים אחרים לתיאור המשתנה התלוי (תשואות) והמשתנה הבלתי תלוי (משאבים). בנוסף, ממצא אמפירי זה לא מתיישב עם כמה מודלים שמנבאים, ברוח "משחק האולטימטום" לעיל, יתרון בולט למרכיבת הקואליציה בחלוקת התשואות (Baron & Ferejohn, 1989; Harrington, 1990; Rubinstein, 1982).

יסוד נוסף לצורך בבדיקה אמפירית מחודשת של חוק גמסון עולה מבחינה מעמיקה של הממצא לפיו מפלגות קטנות מקבלות נתח יחסי גדול יותר מהתשואות לעומת חלקן בקואליציה. אצל Warwick & Druckman (2001) עולה הסברה, שיש פער בין האופי הרציף של המשתנה הבלתי תלוי לבין האופי "הקופצני" של המשתנה התלוי. למשל, בממשלה עם 20 שרים, החלק היחסי בתשואות יעלה בקפיצות של 0.05, בהנחה ולא מחלקים משרת שר לשניים. כלומר, הפער בין המספר הגדול יחסית של מנדטים הדרושים להקמת קואליציה, לבין המספר הקטן יחסית של

תיקים שניתן לחלק, עשוי לצור בעיה. לכך מצטרפת, לטענתם, האפשרות שיש מידה של אקראיות באופן שבו מתרגמים מושבים בפרלמנט לתיקים. כדי לבדוק טענה זו בנו החוקרים בסיס נתונים סינטטי ואקראי, המכיל פרלמנטים וחלוקת תיקים, שיש בה סטיות אקראיות. ניתוח של בסיס הנתונים זה העלה תוצאות דומות מאוד לניתוח שביצעו Browne & Franklin, מה שמחזק את ההשערה שיש לבדוק יותר לעומק את חוק גמסון.

במאמר מאוחר יותר, חזרו Warwick & Druckman (2006) על הניתוח של Browne & Franklin, עם בסיס נתונים גדול יותר. הם ניתחו 268 קואליציות בהן 807 מפלגות באותן דמוקרטיות מערב אירופיות מ-1945 ועד שנת 2000. בשחזור הניתוח התקבל מתאם דומה מאוד לזה של Browne & Franklin, עם מקדם $r=0.943$ ($p<0.001$), לעומת $r=0.926$ בניתוח הקודם. החוקרים אינם מדגישים מספיק את ההבדלים בין תוצאותיהם לתוצאות קודמות. שיפוע קו הרגרסיה במחקרם קטן מ-1 ($b=0.793$, עם סטיית תקן 0.012), בעוד ש-Browne & Franklin מצאו שיפוע גדול במעט מ-1 ($b=1.07$). כמו כן, החותך לציר ה-Y אצל הראשונים הינו חיובי, ואילו אצל האחרונים הוא שלילי (0.069 לעומת -0.01, בהתאמה). כלומר, התוצאות שונות ביחס לפרופורציונליות המלאה. תרשים 2 מציג את התוצאות של Warwick & Druckman.

תרשים 2- בדיקה אמפירית של חוק גמסון במערב אירופה (1945-2000)

מקור: Warwick & Druckman, 2006, p. 649. N=807.

בהמשך, הם גם הוסיפו מימדים נוספים של מורכבות לבדיקת חוק גמסון. ראשית, הם מכניסים מימד נוסף לתשואות ע"י התייחסות לאיכות התיקים, ולא רק לכמותם. הכנסת מימד

זה בעייתית ביותר, וגם החוקרים מתייחסים אליה ככזו. מדרג האיכות של התיקים מבוסס על סקר מומחים, בנוגע לתיקים העיקריים במדינות אירופה. השימוש של החוקרים בכלי זה נעשה תוך הנחת שתי הנחות מקלות משמעותיות מאוד, בוודאי בהקשר הישראלי. ראשית, הנחת הבסיס היא שניתן לבנות סולם יוקרה אחיד לכלל המפלגות, ואין צורך לשקלל את פונקציית התועלת הייחודית של כל מפלגה (מה שכמובן מעלה בכמה סדרי גודל את רמת הסיבוכיות). הנחה כזו בעייתית עוד יותר ליישום במדינה כמו ישראל, בה המפלגות מייצגות סוגים שונים של סדר יום בעלי הבדלים ניכרים, ולכן גם עשויות לחתור לתיקים שונים לחלוטין. שנית, השימוש בתכולות מיניסטריאליות עיקריות, ולא במיפוי של כלל המשרדים הקיימים מחמיצה שינויים שעשויים לחול במבנה המשרדים וביוקרתם. בישראל, בה חלו שינויים רבים ומשמעותיים הן במספר התיקים, והן בחלוקת העבודה ביניהם, יש לכך משמעות גדולה עוד יותר. על אף כל זאת, מסיקים החוקרים שהכנסת מימד האיכות, בנוסף על מימד הכמות, לא משנה באופן מהותי את המסקנות של Browne & Franklin.

דרך נוספת להרחיב את הבחינה של חוק גמסון היא ע"י הסתכלות אחרת על המשאבים שיש למפלגה בעת המו"מ הקואליציוני. ניתן למדוד את כוחה של מפלגה, לא רק באמצעות מספר המנדטים שיש לה, אלא ע"י מספר הקואליציות אותן היא הופכת למנצחות. תחום זה מכונה בספרות המקצועית "הצבעה משוקללת" (weighted voting). למשל, בפרלמנט בן 100 מושבים, ובו 3 מפלגות: A עם 45 מושבים, B עם 35 ו-C עם 20. במצב זה, כדי להקים קואליציה חייבות שתיים מן השלוש לחבור יחד. לכן, אין זה מופרך שהמפלגה הקטנה מבין השלוש תקבל מחצית מן התשואות. המדד הבסיסי לחישוב כוח המיקוח הוא מדד בנזהף (Banzhaf, 1964). השיטה לחשב מדד זה ביחס למפלגה כלשהי היא למצוא כמה קואליציות מנצחות קיימות בהינתן חלוקת כוח מסוימת, למצוא את מספר הפעמים בהן אותה מפלגה הופכת קואליציה למנצחת, ולחלק את הראשון באחרון. ערכי מדד בנזהף תמיד יהיו בטווח של 0 עד 1, כאשר 0 אומר שהמפלגה כלל לא משפיעה על הקואליציות, ואילו 1 אומר שהיא הכרחית להקמת קואליציה מנצחת. בדוגמא מעלה יש 3 קואליציות מנצחות מינימליות אפשריות, AB, AC ו-BC, כאשר כל אחת מהמפלגות חיונית להקמתן של 2 מהן, כלומר 6 מקרים של שחקן שהופך קואליציה למנצחת. לפיכך, ערך בנזהף של כל מפלגה הוא 33.33%, מה שאומר שלכולן אותו כוח מיקוח, וזאת במצב בו יש פערים ניכרים במספר המושבים של המפלגות.

טבלה 2- דוגמא לחישוב מדד בנזהף

קואליציות אפשריות	A חיונית	B חיונית	C חיונית
AB	1	1	0
AC	1	0	1
BC	0	1	1
סה"כ	2	2	2

ביקורת מרכזית כלפי מדד בנזהף היא שהוא איננו לוקח בחשבון את המימד האידיאולוגי של הפוליטיקה. על ביקורת זו עונה מדד שפלי-שוביק (Shapley & Shubik, 1954), שמתבסס על בדיקה של כמה פעמים כל שחקן מהווה שחקן ציר (pivotal). המפלגה הנבדקת מוצבת במרכז הציר, ומסביבה נערכות המפלגות האחרות בכל הפרמוטציות האפשריות. כדי להעריך את ערך שפלי-שוביק של אותה מפלגה נספרות כל הפרמוטציות בהן המפלגה חיונית להקמת קואליציה מנצחת. מספר זה מחולק בסך-כל הפרמוטציות המנצחות הקיימות. בדוגמא לעיל יש 6 סידורים אפשריים על ציר חד-מימדי, כשבכל סידור כזה מפלגת הציר יכולה לצור 2 קואליציות מנצחות, בהן שתי המפלגות חיוניות.

טבלה 3- דוגמא לחישוב מדד שפלי-שוביק

ציר	A חיונית	B חיונית	C חיונית	קואליציות אפשריות
ABC	1	2	1	AB, BC
CBA	1	2	1	CB, BA
BAC	2	1	1	BA, AC
CAB	2	1	1	CA, AB
ACB	1	1	2	AC, CB
BCA	1	1	2	BC, CA
סה"כ	8	8	8	-

כלומר, כל מפלגה חיונית ליצירת 8 קואליציות המסתכמות ל-24 מקרים של שחקנים חיוניים. מכאן, ששוב, כל מפלגה תקבל ערך של 33.33%. יש לציין שקיימים עוד מדדים של כוח הצבעה משוקלל (כמו שמתארים Warwick & Druckman, 2006), אך אלה העיקריים, וכן שלרוב יש מתאם גבוה בין המדדים בהינתן אותה חלוקת כוח. קיימת ביקורת כלפי כל המדדים מסוג זה, משום שהם מתייחסים לכל הקואליציות כסבירות באותה המידה (Felsenthal & Machover, 1998).

בניתוח אותו מבצעים Warwick & Druckman (2006) הם מסיקים שלכוח הצבעה משוקלל יש חשיבות פחותה ביחס למספר המושבים בפרלמנט. ואולם, שילוב של שני המדדים חיוני להבנת התמונה הכוללת של חלוקת התשואות. כוח ההצבעה המשוקלל מסייע מאוד להבנת

"אפקט החולשה היחסית", היות ולמפלגות קטנות יש בד"כ יותר כוח מיקוח מאשר כוחן היחסי במושבים בפרלמנט.

נסכם את ממצאי המחקרים שתוארו עד כה ונעמוד על הממצאים העיקריים, ההסכמות והסתירות או הדילמות. ראשית, מקובל למדוד תשואות בתיקים בממשלה, הן כמכשיר ליישום מדיניות ומימוש אידיאולוגיה, והן ככלי לשליטה בתקציבים. קיים מתאם מובהק, שעלה בכמה מחקרים שונים, בין חלקה של מפלגה במושבי הקואליציה לבין חלקה בתשואות. שנית, ממרבית הניתוחים, גם המתוחכמים שבהם, עולה כי באופן שיטתי מפלגות קטנות מקבלות נתח גדול יותר מן התשואות, ביחס לנתח שלהן בקואליציה. זאת, בניגוד למודלים המנבאים יתרון למרכיבת הקואליציה- ממצא זה מכונה "אפקט החולשה היחסית". ניתן להסביר אפקט זה, לפחות חלקית, ע"י התחשבות בכוח ההצבעה המשוקלל, או כוח המיקוח, של השחקנים. שלישית, הכנסת מימד של איכות לתיקים, בנוסף להתייחסות לכמותם, היא בעייתית. קשה לשקלל זאת בצורה אמינה, מבלי להניח הנחות מקלות יתר על המידה. גם ניסיונות שנעשו להתחשב במימד זה הראו שהוא לא משפיע בצורה מהותית. רביעית, המודלים הקיימים להקמת קואליציות מתקשים לחזות באופן אמין ומוחלט איזו קואליציה תקום בהינתן תנאי פתיחה מסוימים. בנוסף, מודלים מסוג זה, המקשרים בין המימד האידאולוגי למימד התשואות החומריות, צופים שמפלגה שנדרשת לפשרה אידאולוגית גדולה יותר תקבל פיצוי חומרי גדול יותר. תחזית זו דורשת בחינה אמפירית מקיפה יותר מהבחינה שנעשתה עד כה. נקודה נוספת שיש לציין, ושאיננה מחודדת במחקר, היא טענות כלפי שתיים מהנחות היסוד של גמסון: צמצום אוכלוסיית המחקר למפלגות החברות בקואליציה ובחינת החלק היחסי שלהן במנדטים של הקואליציה כמשתנה מסביר. לפני שנעבור לבחון מסקנות וטענות אלו במקרה של המערכת הפוליטית בישראל, נציג את מאפייניה העיקריים.

3. המקרה הישראלי

במחקר זה נבחר להתמקד במקרה הישראלי. להתמקדות זו שני טעמים. האחד, ההיכרות הטובה עם מבנה המערכת הפוליטית בישראל, ועם השחקנים הפעילים בה מאפשר זיהוי של משתנים חיוניים. השני, לאור המאפיינים שייסקרו להלן, ישראל מהווה, במידה רבה, מקרה קצה ביחס למערכות הפוליטיות של מערב אירופה. לפיכך, מודלים שעד כה נבדקו רק במקרים טיפוסיים, ויסבירו בהצלחה גם את הדפוסים הקואליציוניים בישראל, יפגינו רובוסטיות ורמת הכללה גבוהה.

3.1. מאפייני המערכת הפוליטית בישראל

במדינת ישראל נהוגה דמוקרטיה פרלמנטרית, כך שהמודלים שתוארו לעיל רלוונטיים לניתוח חלוקת התשואות במערכת הפוליטית שלה. בנוסף, בישראל נהוגה, מאז הקמתה, שיטת בחירות ארצית-יחסית עם רשימה סגורה. בשיטה זו כל המדינה היא אזור בחירה יחיד, כך שכל מפלגה מקבלת חלק יחסי מהמושבים בפרלמנט, הקרוב מאוד לחלק היחסי של הקולות שהיא קיבלה. שיטת הבחירות בישראל היא במידה רבה המשך של השיטה שהייתה נהוגה במוסדות ההסתדרות הציונית ובמוסדות היישוב. מוסדות אלו פעלו בתנאים של העדר ריבונות פורמלית ו-וולונטריות. לפיכך, הבחירה למוסדות אלו התאפיינה בייצוגיות גבוהה (רהט, 2000). בעשור הראשון לקיומה של המדינה השתמרה שיטה זו, בשל היותה ברירת מחדל בשילוב העומס הרב עמו התמודדו מוסדות המדינה בשנות קיומה הראשונות. ניסיונות לשינוי מהותי של השיטה נבלמו לאורך השנים, והיא אף שוריינה ב-1958, כדי למנוע ממפא"י עיצוב של שיטת בחירות שתאפשר לה רוב בכנסת.

שיטת הבחירות בישראל נחשבת לקיצונית בשלושה היבטים (Lijphart, 1993; Shugart, 2001): איזור נמוך, סף חסימה חוקי נמוך ונוקשות רשימתית. המאפיין האחרון פחות רלוונטי לענייננו, והוא נוגע לעובדה שהרוב המכריע של המצביעים בוחר רשימה מוגמרת ולא משפיע על הרכבה. המאפיין הראשון, העובדה שכל המדינה הינה מחוז בחירה אחד, מביא לכך שבישראל יש סף חסימה אפקטיבי נמוך מאוד. סף חסימה אפקטיבי הוא אחוז מתוך כלל הקולות שמפלגה צריכה לקבל כדי לזכות במושב בפרלמנט, אשר נובע ממבנה הבחירות הנהוג במדינה. בבחירות, גם אם הן יחסיות, בהן מחולקת המדינה לכמה מחוזות בחירה, נוצר סף חסימה אפקטיבי השווה, עפ"י המקובל בספרות, ל-75% חלקי מספר המושבים הממוצע במחוז ועוד אחד (Lijphart, 1997). מאחר ובמדינת ישראל מונהג איזור בחירה אחד, סף החסימה האפקטיבי שווה ל סף הקולות

הכשרים חלקי מספר המושבים בכנסת. באחוזים, מדובר בסף נמוך מאוד - 100% חלקי 120, השווה ל-0.83% מסך הקולות הכשרים.

בנוסף לכך, מונהג בדמוקרטיה פרלמנטריות רבות, ובהן ישראל, גם סף חסימה חוקי (legal threshold). סף זה לא נובע ממבנה הבחירות, אלא מהגדרה חוקית, שרירותית לכאורה. בשיטת בחירות ארצית-יחסית, שיטה הנחשבת מלכתחילה לייצוגית יותר משיטה אזורית-רובית ("המנצח לוקח הכל" בכל אזור בחירה), לסף החסימה החוקי השפעה מכרעת על מידת הייצוגיות של הבחירות. ככל שהסף נמוך יותר, כך הבחירות ייצוגיות יותר, היות ויותר קולות מתורגמים למנדטים. בישראל מונהג סף חסימה חוקי נמוך יחסית למדינות דומות בעולם (Lijphart, 1993; Shugart, 2001), העומד, החל משנת 2004, על 2% מסך הקולות הכשרים. כלומר, מפלגה הנכנסת לכנסת עם פחות מ-3 מנדטים היא מקרה נדיר.

לעובדה שבישראל קיימים סף חסימה חוקי וסף חסימה אפקטיבי נמוכים כמה השלכות. במצב כזה נוצרת, כאמור, רמה גבוהה של ייצוגיות. לכן, המבנה הסיעתי של הפרלמנט משקף במידה רבה של נאמנות את התפלגות ההצבעה. ייצוגיות גבוהה חשובה במיוחד בחברה בעלת ריבוי שסעים מסוגים שונים, כמו בחברה הישראלית. באופן כזה ניתן להבטיח שגם קבוצות מיעוט יהיו מיוצגות בפרלמנט. מאידך, שיטה כזו מעודדת פיצול על בסיס אידיאולוגי וסקטוריאלי. לפיכך, הקמת ממשלה מחייבת הקמת קואליציה מרובת שותפים. המערכת האלקטורלית בישראל (המורכבת משיטת הבחירות ומההסדרים החוקיים האחרים הקשורים אליה, למשל חוק מימון מפלגות) כמעט ולא מכילה מנגנונים המעודדים התלכדות בגושים גדולים. דוגמא מינורית למנגנון כזה, היא נוסחת באדר-עופר¹ שאומצה בשנת 1973, המעדיפה מפלגות גדולות בחלוקת עודפי הקולות בעת חישוב תוצאות הבחירות. העדפה זו ממותנת באמצעות האפשרות לחתום על הסכמי עודפים בין מפלגות. דוגמא נוספת למנגנון המעדיף מפלגות גדולות היא הקשחת החוקים של פיצול סיעות בכנסת.

הפיצול המפלגתי בישראל בא לידי ביטוי בערכים גבוהים יחסית של מדד מתחום הפוליטיקה ההשוואתית למדידת פיצול, המוכר בשם מספר מפלגות אפקטיבי² (Lijphart, 1999; בלאנדר, אריאן, וקניג, 2010). בדמוקרטיה הפרלמנטריות מספר המפלגות האפקטיבי נמצא לרוב

¹ זהו למעשה יישום של שיטת ד'הונט. לאחר הבחירות מחשבים קודם כל את המודד - מספר הקולות הכשרים חלקי 120. אז מחלקים את מספר הקולות שקיבלה כל מפלגה במודד, ומעגלים כלפי מטה. כעת סך המנדטים שיש לכל המפלגות נמוך מ-120. את יתר המנדטים חילקו עד 1973 לפי גודלה של השארית, שיטה המעדיפה מפלגות קטנות. שיטת ד'הונט מסובכת יותר, וכוללת חלוקת סך המנדטים של מפלגה, יחד עם המנדט הנוסף, במספר הקולות שקיבלה המפלגה. את המנדטים הנוספים יקבלו המפלגות "שהתשלום" למנדט אצלן גבוה יותר.

² מספר מפלגות אפקטיבי בפרלמנט כלשהו שווה לאחד חלקי סכום הריבוע של החלק היחסי של כל מפלגה בפרלמנט, כלומר $EN = \frac{1}{\sum_{i=1}^n p_i^2}$.

בתחום הערכים 3-5. בישראל, עד יישום חוק הבחירה הישירה מספר המפלגות האפקטיבי הממוצע היא 4.55, שהוא גבוה, אך בתחום הנורמלי (לשוויץ, פינלנד איטליה והולנד ערכים ממוצעים גבוהים מזה של ישראל). ואולם, מאז יישום חוק הבחירה הישירה של רה"מ, החל בבחירות לכנסת ה-14, זינק הממוצע באופן משמעותי ל-7.15.

ייחוד נוסף של ישראל הוא באי קיומה של זהות מוחלטת בין החברות בקואליציה לחברות בממשלה. בשלבים מסוימים בהיסטוריה הפוליטית של ישראל היו מפלגות שהיו חברות מלאות בקואליציה, אך לא היו חברות בממשלה. מדובר בעיקר בשני סוגים עיקריים של מפלגות. האחד, בראשית ימיה של מדינת ישראל קמו מפלגות ערביות שהיו גרורות של מפא"י, הן צורפו לקואליציה מבלי שיהיו להן נציגים בממשלה. השני, מפלגות חרדיות שהיו חלק מהקואליציה, וככל הנראה מתוך בחירה, לא נכנסו לממשלה (אף לא כסגני שרים) בסוף שנות ה-70 ותחילת שנות ה-80.

3.2. מיפוי המפלגות בישראל

כדי לערוך ניתוח של התשואות שמקבלות מפלגות, כתלות במרחקים אידיאולוגיים ובמאפיינים של המפלגות, חיוני שיהיה בידנו מיפוי של המפלגות בישראל. מספר חוקרים ערכו בעבר מיפוי או אפיון של המפלגות בישראל, אם כי רובו אינו שיטתי או מקיף מספיק לצורך מחקר זה (למשל: Nachmias, 1973; נויברגר, 1998; קורן ושפירא, 1997). כאן יתבסס מיפוי המפלגות על תיאורו היסודי של Arian (2005), יחד עם מאגר "בחירות ומפלגות" של המכון הישראלי לדמוקרטיה. במקרה של אי הלימה בין השניים, קבע הראשון, היות והוא מעמיק יותר. ככלל, מקובל שהציר המרכזי של הפוליטיקה הישראלית הוא הציר המדיני-בטחוני, אליו מתווסף ציר משני יחסית של יחסי דת-מדינה. שני צירים אלו יוצר הבחנה בין עד חמישה גושים: ימין, ימין-דתיים, מרכז, שמאל ציוני ושמאל לא ציוני. ניתן לקרוא תיגר על הבחנה זו בכל מיני צורות, אך אין זה מעניינו של מחקר זה.

מאפיין נוסף בו נבדלות המפלגות זו מזו הוא בהיותן סקטוריאליות או אגרגטיביות (מצרפיות, אידאולוגיות), כפי שגם Arian (2005) מבחין. מפלגה סקטוריאלית היא מפלגה הפונה לקבוצה מסוימת באוכלוסייה, אשר מאופיינת ברקע סוציולוגי משותף. סוג מסוים של מפלגות סקטוריאליות, שהוא מעניינו של מחקר זה, הוא המפלגות החרדיות והדתיות. מפלגה אגרגטיבית, לעומת זאת, היא מפלגה המנסה לממש אידאולוגיה כלשהי, העשויה להיות רלוונטית לציבור, ללא קשר למאפייני הרקע שלו. דרך אחרת להבחין בין שני סוגי המפלגות הוא באמצעות השאלה האם ניתן לראות בהן אלטרנטיבה שלטונית (קניג וקנפלמן, טרם פורסם). הגדרה זו מצמצמת את מספר המפלגות האגרגטיביות בצורה משמעתית. נספח ב' מפרט את המיפוי האידאולוגי לפי גושים, את האפיון כסקטוריאלית וכאגרגטיבית לפי שתי ההגדרות, ואת ההבחנה בין מפלגות חילוניות, דתיות וחרדיות.

4. מבנה דעת והשערות המחקר

בשיח הפוליטי בישראל עולות אחת לכמה שנים סוגיית מבנה המשטר וסוגיית שיטת הבחירות. הפעם האחרונה, נכון לכתובת שורות אלו, בה חזר הנושא לשיח הציבורי, הייתה כאשר מפלגת "קדימה" בראשות שאול מופז חברה לקואליציה בראשות בנימין נתניהו והליכוד. מופז נימק את הצטרפות מפלגתו לקואליציה בשני טעמים: הסדרת גיוס החרדים לצה"ל ושינוי שיטת הבחירות. דומה כי הנושא האחרון מצוי תמיד, במידות שונות של בולטות, בשיח הציבורי בישראל. אחד הנימוקים לרצון לשנות את שיטת הבחירות הוא התחושה, או ההשערה, הרווחת בשיח הציבורי שמפלגות קטנות, ובפרט המפלגות הדתיות והחרדיות, מקבלות נתח גדול מכפי המגיע להן בתשואות הקואליציוניות.

מחקר זה בודק את ההנחה שתוארה לעיל. מטרת המחקר היא לבחון את הקשר בין מאפייני הרקע של המפלגות בישראל ובין כוחן הפרלמנטרי לבין התשואות שהן מקבלות במו"מ קואליציוני. שאלת המחקר הראשונה, היא באיזו מידה קיים מינוף תשואות פוליטיות בישראל, החורג מהפרופורציונליות המתוארת בחוק גמסון. שאלה נוספת, ממוקדת יותר, היא מהם המאפיינים של מפלגות המצליחות למקסם תשואות פוליטיות. ובאופן ספציפי אף יותר, תיבדק השאלה באיזו מידה המפלגות הסקטוראליות, הדתיות והחרדיות ממנפות את התשואות הפוליטיות שלהן במו"מ קואליציוני.

4.1. השערות המחקר

השערת המחקר הראשית (1.) היא שלא ימצא קשר חיובי בין אפיון המפלגה כסקטוריאלית, כדתית או כחרדית, לבין התשואות אותן היא מקבלת, כלומר, בסתירה להנחה הרווחת בשיח הציבורי בישראל. זאת, מתוך השערה שהשיח הציבורי מזהה באופן חלקי את "אפקט החולשה היחסית", ומעצים את האפקט שיש לו אצל המפלגות החרדיות. מאידך, השערה נוספת בהקשר זה (1.1.), העומדת במידה מסוימת של סתירה לתחזית מודל ה-IVCORE של Sened (1996), צופה שימצא קשר שלילי בין המרחק הגושי של המצטרפת למרכיבה, לבין התשואות אותן תקבל המצטרפת. השערה זו כן תואמת את הציפייה של השיח הציבורי, וייתכן והיא מקור הבלבול. כאלטרנטיבה, תיבדק ההשפעה של כוח המיקוח של המפלגות על התשואות. במקרה זה נשער (1.2.), בהתאם למתואר בסקירת הספרות, שכוח ההסבר של משתנים אלו יהיה זניח יחסית.

השערה מרכזית נוספת (2.) היא שיימצאו חריגות מהותיות מהפרופורציונליות הצפויה עפ"י חוק גמסון, זאת, בין היתר, בשל מספר הסיעות הרב הפעיל בכל כנסת. כדי להבין את הנושא והגורמים לו לעומק, תתבצע בדיקה של שבעה סוגים של משתנים, שטרם טופלו במחקר בסגנון זה. מטרת הניתוח היא להבין אילו תנאים מאפשרים למפלגות למקסם תשואות, בנוסף על המאפיין הסקטוריאלי. ראשית, ייבחנו מדדים המתארים את גודלה של המפלגה מתוך הכנסת, וכן את מידת הפיזור של הכוח בכנסת. ההשערה בעניין זה (2.1.) היא, שבהתאם לממצאי המחקר עד כה, יהיה יתרון מסוים למפלגות קטנות, ובפרט בתנאים בהם הפיצול בכנסת גדול. שנית, ייבדקו יחסי הכוח בין המצטרפת למרכיבה, תוך התחשבות במצבן של האלטרנטיבות השלטוניות הקיימות למרכיבת הקואליציה. כאן נשער כי (2.2.) ככל שהמצטרפת והאלטרנטיבה מהוות משקל נגד משמעותי יותר, וכן ככל שהמצטרפת גדולה יותר ביחס למרכיבה, כך יגדל הנתח היחסי של הראשונה בתשואות. נושא נוסף שייבדק, ועשוי לשקף את האופן בו נתפשת המפלגה קשור למגמה בה נמצא הכוח שלה. לפי השערה זו (2.3.) מפלגה המצויה במגמת התחזקות תוכל למנף את התשואות שלה, יותר ממפלגות שרק משמרות את כוחן, או שכוחן נחלש.

כדי להשלים את ההסבר, נשקול גם שלושה משתנים הנוגעים לעברה של המפלגה ולניסיון אותו היא מביאה (3.). ראשית, נבדוק את האפשרות שקיומה של "ברית היסטורית" בין מצטרפת ומרכיבה משפיעה על תשואותיה של המצטרפת (3.1.). כאן ניתן לשער שתי השערות הפוכות. מחד, קיימת אפשרות "שהברית ההיסטורית" תצביע על זיקה הדדית כלשהי, או על נאמנות, שתתגמל בתשואות גבוהות יותר. מאידך, אפשר לשער ששחקן רציונלי, שמעריך שהוא יכול להפחית מהתשואות של שותף קבוע, מבלי להסתכן בפירוק השותפות, יעשה כן. לאור מסקנות המחקר בתחום "משחק האולטימטום" בדבר חשיבותה של ההגינות, לעומת שיקולים רציונליים גרידא, נשער "שברית היסטורית" תביא לעלייה בתשואות. שנית, נבחן את ההשפעה של הניסיון הנצבר במפלגה על התשואות שלה (3.2.). ההשערה בנושא זה היא שמפלגה שהשתתפה ביותר קואליציות, קרי ביותר משאים ומתנים קואליציוניים מוצלחים, תדע למקסם את התשואות שלה בצורה יעילה יותר. בהמשך לכך, ייבחן גם הניסיון שמביא עמו ראש המפלגה (3.3.). ניתן לשער שראש מפלגה מנוסה יותר ידע לנתב את המו"מ בצורה נבונה יותר, ולהשיג תשואות גבוהות יותר.

5. שיטת המחקר

הבדיקות האמפיריות של תורת הקואליציות בוצעו בשני סוגים עיקריים של שיטות מחקר. רוב החוקרים התמקדו בניתוח סטטיסטי של מספר גדול של מקרים ממגוון גדול של מדינות, אך עם מעט משתנים נבדקים (למשל: Baron & Ferejohn, 1989; Browne & Franklin, 1973; Warwick & Druckman, 2006). שיטה זו מאפשרת לזהות דפוסים כלליים ועקרוניים, אך מקשה על זיהוי המנגנונים העומדים מאחוריהם. מאידך, חלק קטן מן המחקרים מנתחים לעומק מספר קטן של אירועים בהם הוקמו קואליציות (למשל: Schofield & Sened, 2006; Sened, 1996). מחקר מסוג זה מאפשר להבין את המנגנונים לעומק, אך קשה להסיק ממנו למגוון של מקרים.

במחקר זה ננקטה גישה שונה, הממוקמת באמצע בין קצות הרצף. נבחרה גישה של מחקר פאנל המתמקד בפוליטיקה הקואליציונית בישראל. יתרונו של מחקר מסוג זה הוא באפשרות לחשב הפרש-הפרשים (dif-in-dif), המגדיל את הסבירות של זיהוי סיבתיות בנתונים. בתור משתנה הזמן נבחר מספר הכנסת, כאשר יחידת הניתוח היא הסיעות בכנסת. כל סיעה בכנסת מהווה תצפית עצמאית, גם אם היא לא נכנסה לקואליציה. אופיינו 74 סיעות, החוזרות ב-18 כנסות באופן לא אחיד, כשבסה"כ מדובר על 241 תצפיות של סיעה פר כנסת ($N=241$). כדי לחזק את היכולת להצביע על זיהוי, הוכנסו בכל הניתוחים אפקטים קבועים (Fixed Effects) לבידוד ההפרשים בתוך כל משתנה.

בשיטה זו, ההיכרות הטובה עם מאפייני הפוליטיקה הישראלית מקילה על זיהוי הגורמים, מבלי לוותר לגמרי על יכולת ההסקה לגבי מקומות ומקרים אחרים. מיקוד נוסף שנעשה כאן, הוא בקואליציות שנוצרו מיד לאחר הבחירות, ולא בכאלו שהתהוו במהלך כהונתה של הכנסת. יש בהחלט מקום להרחיב בעתיד מחקרים עתידיים גם לקואליציות של מהלך קדנציה.

כמענה על הביקורת שהופנתה כלפי חוק גמסון בפרק 2.3, וכדי לתת תמונה מורכבת וכוללת יותר של תהליך המו"מ הקואליציוני, נכללו בניתוח גם משאים ומתנים שהצליחו וגם כאלו שנכשלו. ההנחה היא, שתוצאות המו"מ מושפעות מהמאפיינים של המפלגות, ומהיחסים שבין המצטרפות למרכיבה. בעניין זה אין חשיבות להבחנה בין מו"מ שהתקיים ונכשל ולבין מו"מ שכלל לא התקיים. זאת, משום שמו"מ שלא התקיים הוא פשוט כזה שהצדדים מעריכים מראש כי ייכשל בסבירות גבוהה, בגלל מרחק אידיאולוגי ניכר, או בגלל שיקולים גושיים אחרים.

כדי לענות על שאלות המחקר, נבנה בסיס נתונים הכולל את כל הכנסות והממשלות, מאז מועצת המדינה הזמנית והממשלה הזמנית ועד דצמבר 2012 (כלומר עד הכנסת ה-18). מועצת המדינה הזמנית והממשלה הזמנית הוכנסו רק כדי לתת נקודת ייחוס לכנסת ולממשלה הראשונות. בבסיס הנתונים נכללות, לפיכך, 18 כנסות ו-19 קואליציות. שתי קואליציות מתייחסות לכנסת ה-15, האחת היא ממשלת ברק (הממשלה ה-28) והשנייה היא ממשלת שרון (הממשלה ה-29). ממשלת שרון היא היחידה שקמה בעקבות בחירות מיוחדות לראשות הממשלה, כפי שהגדיר חוק הבחירה הישירה של רה"מ. התייחסות ייחודית לנושא ניתנת בפרק 6.2.

לשם בניית בסיס הנתונים נעשה שימוש בשלושה מאגרים של מידע. הראשון, והעיקרי, הוא מאגר המידע הקיים באתר כנסת ישראל, המפרט את הסיעות שכיהנו בכל כנסת, ואת מספר המושבים של כל אחת, את הפיצולים והמיזוגים בין סיעות שהתרחשו במהלך הקדנציה, וכן מעברים של ח"כים בין סיעות (כנסת ישראל: "נתונים על כנסת ישראל", "פילוג ומיזוג בכנסת", "סיעות בכנסת". נתונים נדגמו בספטמבר 2012). השני, גם הוא באתר כנסת ישראל, מפרט את חלוקת התיקים בין סיעות הקואליציה (כנסת ישראל: "כל ממשלות ישראל". נתונים נדגמו בספטמבר 2012). השלישי, באתר המכון הישראלי לדמוקרטיה, מפרט את הרשימות, כפי שהוגשו לוועדת הבחירות. מאגר זה נדרש לשם זיהוי של ראשי כל מפלגה (המכון הישראלי לדמוקרטיה: "בחירות ומפלגות". נתונים נדגמו באוקטובר 2012).

ניתוח הנתונים נעשה בתוכנת Stata/SE 12.0 for Windows (32-bit). מודל הרגרסיה המרכזי בו נעשה שימוש מבצע רגרסיית פאנל רגילה של ריבועים פוחתים עם אפקטים קבועים (OLS Panel regression with fixed effects). מודלים נוספים נבדקו במסגרת בדיקות הרובוסטיות. פורמלית, המודל עובד באופן הבא:

$$(y_{it} - \bar{y}_i - \bar{y}) = \alpha + (X_{it} - \bar{X}_i + \bar{X})\beta + (\epsilon_{it} - \bar{\epsilon}_i + \bar{v}) + \bar{\epsilon}$$

$$\bar{y} = \sum_i \sum_t y_{it} / (nT_i) \text{ וכך } \bar{y}_i = \sum_{t=1}^{T_i} y_{it} / T_i \text{ כאשר}$$

5.1. המשתנים, בנייתם ודילמות עיקריות

בחלק זה יתוארו המשתנים התלויים והבלתי תלויים בהם נעשה שימוש בניתוח. כל משתנה ניתן לתיאור באמצעות כמה מדדים, גם הם מתוארים בהמשך. מבין המדדים נבחר אחד, שהוגדר כמועדף, בשל ההשערה שיבטא בצורה המיטבית את המשתנה, וכדי לא להכביד בצורה לא סבירה על הניתוחים והבנת התוצאות. ואולם, המדדים האחרים לא נזנחו, וגם הם נבדקים במסגרת בדיקות הרובוסטיות. כל המשתנים והמדדים מפורטים בטבלה 4, בסוף תת-הפרק.

המשתנה התלוי הוא, כאמור, התשואות אותן קיבלה כל מפלגה. הדרך המקובלת למדוד תשואות היא ע"י החלק היחסי מהתיקים בממשלה אותם קיבלה המפלגה הנבדקת. אנו נשתמש במדד זה רק כדי לבצע השוואה למחקרים קודמים שבחנו את חוק גמסון. אפשר לשקלל, בלי להפסיד מהכוח ההסברי, את הבדיקה של חוק גמסון באמצעות חלוקת התשואה היחסית בתיקים (PS) בכוח היחסי בפרלמנט (MR), מדד אותו נכנה יחס תיקים-כוח (PMR). התשואה היחסית מתקבלת מחלוקת מספר התיקים אותם קיבלה המפלגה במספר התיקים הקיימים בממשלה. הכוח היחסי בפרלמנט מתקבל מחלוקת מספר המושבים שיש למפלגה בפרלמנט במספר המושבים הכללי בפרלמנט. נעדיף צורה זו של התייחסות לכוחה של מפלגה על פני החישוב של החלק היחסי של המנדטים שיש לקואליציה מהטעמים שפורטו בפרק 2.3.

ניתן לכלול במשתנה זה שני סוגים נוספים של תשואות, הנפוצים בפוליטיקה הישראלית. האחד, הוא משרות ותארים ממשלתיים, שאינן משרות שר רגילות כמו סגן שר, ממלא מקום רה"מ או סגן רה"מ. אלו הן כלל התשואות הממשלתיות (GS). בעניין זה יש לציין שההתייחסות אל שרים בלי תיק הייתה כשרים לכל דבר. לכך ניתן להוסיף גם תפקידים של יושבי ראש ועדות הכנסת, שנמצאות בשליטת הקואליציה (CS). איוש ועדות הכנסת בישראל נמצא בידיה של ועדה מסדרת, הנמצאת בשליטת הקואליציה, ולכן תפקידים אלו מחולקים כתשואה קואליציונית לכל דבר. החריג היחיד לעניין זה הוא הועדה לביקורת המדינה, שהיו"ר שלה מגיע תמיד מן האופוזיציה. שרים, סגני שרים או יו"רים, נספרו כחצי או שליש אם, עפ"י הסכמה מראש, הם חלקו את משרתם בהסכם רוטציה עם חבר סיעה אחרת או שניים, בהתאמה. רה"מ נספר כשר לכל דבר, וכן גם שרים או סגני שרים במשרד רה"מ.

המדד המועדף למשתנה התשואות, יחס תשואה-כוח (AMR), לוקח בחשבון את שלושת

סוגי המשתנים, עם הענקת ערך פחות לתשואות שאינן שר, באופן הבא :

$$AMR = \frac{CS_i \times 0.5 + GS_i \times 0.5 + PS_i}{\sum CS \times 0.5 + GS \times 0.5 + PS}$$

$$MR = \frac{Mandates_i}{120} \text{ כאשר}$$

כדי לוודא שההכפלה במקדם של 0.5 המבטא ערך פחות לא מובילה לשגיאות או הטיות נבדקו גם מדדי יחס תיקים-כוח (PMR) ויחס תשואה ממשלתית-כוח (GMR). יש לציין שהיות ושלושת המדדים, מחלקים שבר בשבר, הם ייתנו, במקרה של מפלגות הלוקחות חלק בקואליציה, ערך גדול מ-1. את הערך הגבוהה ביותר במדד המשוקלל קיבלה סיעת המזרחי בכנסת ה-2, עם 4.16. שני הח"כים שלה קיבלו משרת שר מתוך 16 שרים בממשלה, ללא סגנים וחלקו עם מפא"י את משרת יו"ר ועדת הכספים מתוך 10 ועדות פעילות. את ערך הנמוך ביותר שאיננו אפס, 0.34, מקבלת יהדות התורה בכנסת ה-15, כשהסתפקה בלחלוק עם ש"ס את ראשות ועדת הפנים, מתוך 19 ועדות.

המשתנה הבלתי תלוי הראשון הוא סוג המפלגה, ויש בו שני קטלוגים נפרדים, כפי שתואר בהרחבה בפרק 3.2. אחד מכיל ציון בינארי של סקטוריאלי או לא סקטוריאלי. ערכים לכל מפלגה במדד זה ניתנו עפ"י הרציונל של Arian (Sec1) או של קניג וקנפלמן (Sec2), כך שלמעשה יש שני מדדים תחליפיים לסקטוריאליות, כאשר הראשון מצמצם מהאחרון מבחינת מספר המפלגות הסקטוריאליות. המפלגה היחידה שהפכה במהלך הזמן מסקטוריאלית ללא סקטוריאלית היא מפלגת ישראל ביתנו. היא אופיינה במערכת הבחירות הראשונה שלה (הבחירות לכנסת ה-15) כסקטוריאלית, ובהמשך הפכה, לאחר האיחוד עם האיחוד הלאומי והפיצול לפני הבחירות לכנסת ה-17, לאגרגטיבית. השני מכיל ציון אורדינלי המבחין בין מפלגה חילונית, דתית או חרדית (Rel), עפ"י הפירוט של Arian. בניתוח הנתונים נעשה שימוש בשלושת המשתנים, כל פעם באחד אחר, כדי לבחון את השפעתם בנפרד. נספח א' מפרט את אפיונה של כל מפלגה בכל סולם.

המשתנה הבא הוא יחסי הכוח הספציפיים בין המפלגה המצטרפת למרכיבה. באופן בסיסי, ניתן למדוד יחסים אלו באמצעות היחס המספרי בין גודל המצטרפת לגודל המרכיבה ($JAR = \frac{\text{מצטרפת}}{\text{מרכיבה}}$). גם מדד זה נלקח בחשבון, אך הוא מחמיץ משהו מהדינאמיות של המקח והממכר הקואליציוני. יחסי הכוח בין שתי המפלגות מבוטאים יותר טוב באמצעות התייחסות

לאטרנטיבה השלטונית למרכיבת הקואליציה. כאן "אלטרנטיבה שלטונית" היא מספרית גרידא, קרי המפלגה השנייה בגודלה. כדי לתאר זאת מספרית, חובר מספר המנדטים של המצטרפת לזה של האטרנטיבה, והסכום חולק במספר המנדטים של המרכיבה (JAA). ערך זה חושב כ-0 למרכיבת הקואליציה, ובמקרה של האטרנטיבה צורך לגודלה הגודל של מספר 3.

משתנה נוסף מתייחס לגודל היחסי של המפלגה ולפיזור הכנסת. בעבודה זו, גודלה היחסי של מפלגה בכנסת (מספר מנדטים חלקי 120, MR) הוא מדד מסביר טבעי מאוד לתשואות אותן מקבלת המפלגה. הוא עדיף על מדד הבדוק את החלק של המפלגה בקואליציה, מסיבות שפורטו בפרק 2.3. כדי למנוע מצב של קורלציה עצמית, לא ייעשה שימוש במדד זה כאשר המשתנה התלוי כולל גם חלוקה ב-MR, כלומר כאשר נבדקים PMR, GMR ו-AMR. מדדים אחרים שניתן שייבדקו במסגרת משתנה זה הוא הגודל האפקטיבי (שגם עליו תחול המגבלה הנ"ל) של המפלגה והמספר האפקטיבי של המפלגות בכנסת.

המשתנה הרביעי קשור לשני הסברים מרכזיים לאופן שבו מחולקות תשואות בתוך הקואליציה. מדד ראשון בנושא זה מתקשר לתחזית של מודל "ליבת הזהב" (Sened, 1996), לפיו התשואות יגדלו, ככל שגדל המרחק האידיאולוגי בין המצטרפת למרכיבת הקואליציה. כדי לבדוק מרחק זה אופיין סולם אורדינלי של גושים אידיאולוגיים, עפ"י האפיון של Arian (2005): ימין, ימין-דתיים, מרכז, שמאל ציוני ושמאל לא ציוני. בכל קואליציה נלקח המרחק המוחלט בין מרכיבת הקואליציה לבין כל אחת מהמצטרפות. הסבר אלטרנטיבי לחלוקת התשואות מתמקד בכוח המיקוח של המפלגות. הסבר זה נלקח בחשבון ע"י מדד שפלי-שוביק ומדד בנוזה. כדי לחשב את שני המדדים, נעשה שימוש בשני מחשבוני אקדמיים הקיימים ברשת האינטרנט. מדד בנוזה חושב באמצעות מחשבון מאתר "Calculus on the Web" (Conrad & Reich), ומדד שפלי שוביק חושב באמצעות המחשבון שבאתר "Cut the Knot" (Bogomolny). לאור תוצאות מחקרם של Warwick & Druckman (2006), השימוש במדדים אלו יהיה משני.

משתנה חמישי עוסק במגמה בה נמצאת המפלגה, בהשוואה למצבה בסוף הכנסת הקודמת. המדדים המבטאים משתנה זה בוחנים כיצד השתנה כוחה של המפלגה מסוף הקדנציה הקודמת, לתחילת הקדנציה הנוכחית. המדדים לוקחים בחשבון פיצולים ומיזוגים שקרו, ובוחנים את הכוח שהיה למסגרת המפלגתית בסוף הקדנציה הקודמת לעומת הכוח שיש לה בעת המו"מ הקואליציוני. למשל, לסיעת "ליכוד-גשר-צומת" בתחילת הכנסת ה-14 היו 32 מנדטים. ואולם, במהלך הקדנציה, 3 ח"כים פרשו לסיעת "גשר", 3 פרשו ל"חירות", 4 פרשו ל"מפלגת המרכז" ועוד 3 פרשו ל"צומת". כלומר, בסוף הקדנציה היו לסיעה 19 מנדטים. בבחירות לכנסת ה-15, בהן

קיבל "הליכוד" 19 מנדטים, הוא למעשה שימר את כוחו. את המגמה ניתן לבטא בשתי דרכים עיקריות: הגודל המוחלט במנדטים של השינוי (חיובי או שלילי), והגודל היחסי של השינוי, בהתאם לגודל המפלגה במו"מ הנבדק. נעשה שימוש בשני המדדים, תוך עדיפות לאחרון.

המשתנה השישי כונה "ברית היסטורית", והוא מתייחס למספר שיתופי הפעולה בין המצטרפת והמרכיבה. כדי לבנות אותו נספרו מספר שיתופי הפעולה בין כל המפלגות המצטרפות למרכיבות, תוך התחשבות בדינמיות בשמן של המפלגות, והתייחסות למסגרת המפלגתית. מדד אחד לוקח מספר זה כמו שהוא. המדד השני משווה את מספר שיתופי הפעולה ביחס למספר ההזדמנויות לשתף פעולה. הזדמנות לשתף פעולה הוגדרה כקדנציה שבה המפלגה המצטרפת הייתה קיימת וגם מרכיבת הקואליציה הרכיבה את הקואליציה. גם כאן הייתה התחשבות בדינמיות של המסגרות המפלגתיות. מדד זה קיבל עדיפות על פני מספר שיתופי הפעולה הפשוט.

המשתנה השביעי מטפל בניסיון שיש למסגרת המפלגתית. מיזוגים ופיצולים טופלו כמסגרת מפלגתית חדשה, בעוד ששינוי פשוט של שם שויך למסגרת המפלגתית המקורית. זאת, מתוך הנחה שפיצול או איחוד משפיעים על מוסדות המפלגה ועל התנהלותה. שלושה מדדים יכולים להביע משתנה זה: מספר הכניסות לכנסת, מספר השותפויות בממשלה ומספר השותפויות בקואליציה. מבין השלושה, האחרון הוא המועדף, היות והוא מציג את מספר המשאים והמתנים הקואליציוניים המוצלחים אותם ניהלה המפלגה.

המשתנה המסביר האחרון הוא הניסיון של יו"ר המפלגה. כדי לנתח זאת, נכנס לבסיס הנתונים גם מידע על יו"ר המפלגה בכל כנסת, וממתי הוא מכהן בתפקידו. כמו במשתנה הקודם, גם את משתנה ניסיון היו"ר ניתן להביע באמצעות שלושה מדדים. מספר הכנסות בהן כיהן היו"ר עד קדנציה זו (לא בהכרח כיו"ר), מספר השנים בהן היו"ר עומד בראש מפלגה זו, מספר השנים עומד היו"ר בראש מפלגה כלשהי. מבין השלושה, האחרון הוא המועדף, מתוך הנחה שהניסיון הנצבר הוא פרסונלי (להבדיל מניסיון המפלגה, בו יש חשיבות לשינוי במוסדות), ולכן אין זה משנה היכן נצבר.

טבלה 4- משתנים ומדדים נבדקים

המדדים המודגשים הם המועדפים, האחרים נבדקו במסגרת בדיקות רובוסטיות.

משתנה		מדד	תיאור
תלוי	תשואות	חלק יחסי מהתיקים (PS)	נתח יחסי מתיקי הממשלה
		החלק מהתיקים פר חלק בכנסת (PMR)	נתח יחסי מתיקי הממשלה חלקי נתח יחסי מהכנסת
		החלק מהממשלה פר חלק בכנסת (GMR)	איזה נתח יחסי מהממשלה (סגן שר כפול 0.5) קיבלה המפלגה על הנתח היחסי מהכנסת
		החלק מהתשואות פר חלק בכנסת (AMR)	איזה נתח יחסי מכלל התשואות (תפקידים שאינם שר כפול 0.5) קיבלה המפלגה על הנתח היחסי מהכנסת
בלתי תלוי	סוג המפלגה	סקטוריאלי/מצרפית 1 (Sec1)	מדד קטגוריאל עפ"י ההגדרה של אריאן
		סקטוריאלי/מצרפית 2 (Sec2)	מדד קטגוריאל עפ"י ההגדרה של המייד
		חילונית/דתית/חרדית (Rel)	מדד קטגוריאל- חילונית 0, דתית 1, חרדית 2
	יחסי כוח מצטרפת-מרכיבה	יחס מצטרפת ואלטרנטיבה (JAA)	גודל מצטרפת+ אלטרנטיבה שלטונית חלקי המרכיבה
		יחס מצטרפת-מרכיבה (JAR)	גודל מצטרפת חלקי גודל מרכיבה. אינטרוולי חיובי, לרוב 0-1
	גודל מפלגה ופיזור הכנסת	גודל יחסי מהכנסת (MR)*	מס' המנדטים חלקי 120
		גודל אפקטיבי (EFS)	גודל המפלגה/120 בריבוע
		מס' מפלגות אפקטיבי (EFN)	אחד חלקי סכום הגדלים האפקטיביים של המפלגות בכנסת מסוימת
	הסברים להרכבת קואליציות	מרחק גושי למרכיבה (BD)	מרחק גושי בערך מוחלט בין מצטרפת למרכיבה
		מדד בנזהף (BI)*	כוח מיקוח ללא סידור המפלגות על ציר
		מדד שפלי-שוביק (SSI)*	כוח מיקוח עם סידור המפלגות על ציר
	מגמת כוח	גודל השינוי היחסי (CR)	גודל השינוי ביחס לגודל בכנסת הנוכחית
		גודל השינוי (MC)	הפרש המנדטים מהכנסת הקודמת לכנסת הנוכחית
	"ברית היסטורית"	יחס ניצולי הזדמנות לשותפות (PNR)	מס' השותפויות חלקי מס' ההזדמנויות לשותפות
		מס' שותפויות עם המרכיבה (PN)	מספר השותפויות, לא כולל כנסת נוכחית
	ניסיון המפלגה	מס' שותפויות בקואליציה (CPT)	מספר הפעמים בהם השתתפה המפלגה בקואליציה, כולל הממשלה הזמנית, לא כולל הקואליציה הנוכחית
		מס' כניסות לכנסת (EK)	מתחיל במועצת המדינה הזמנית, וכולל את הכנסת הנוכחית. יש התחשבות בפיצולים ואיחודים
		מס' שותפויות בממשלה (GPT)	מספר הפעמים בהם השתתפה המפלגה בממשלה, כולל הממשלה הזמנית, לא כולל הממשלה הנוכחית
		מספר שנים כיו"ר (CYT)	שנים כיו"ר מפלגה כלשהי
	ניסיון היו"ר	מספר הכנסות בהן כיהן היו"ר (CKN)	מספר הכנסות בהן היו"ר חבר, כולל הנוכחית
		שנים כיו"ר נוכחי (CY)	שנים כיו"ר המסגרת המפלגתית הנוכחית

6. ממצאים ודיון

כצעד ראשון שוחזרה בדיקתם של Browne & Franklin (1973) ושל השלב הראשון במחקרם של Warwick & Druckman (2006). לשם כך צומצמו המקרים הנבדקים למפלגות שכן נכנסו לממשלה ($N=83$), ונבדק הקשר בין החלק היחסי במנדטים שבשליטת הממשלה לבין החלק היחסי בתיקים. בדיקה זו הניבה תוצאות דומות מאוד: מקדם המתאם במקרה הישראלי הינו $r=0.976$, ומובהק מאוד ($p<0.001$), והוא גבוה יותר ממה שנמצא במחקרים קודמים (בהם דווח על 0.926 ו-0.943, בהתאמה). בנוסף, שיפוע קו הרגרסיה והחותך של ציר ה-Y נמצאים בערכים קרובים יותר למודל של גמסון מאלו שהתקבלו בבדיקות הקודמות, כמפורט בטבלה 5 ומוצג בתרשים 3. יש לסייג ממצא זה, ולשים לב ל-N הנמוך יחסית למחקרים קודמים.

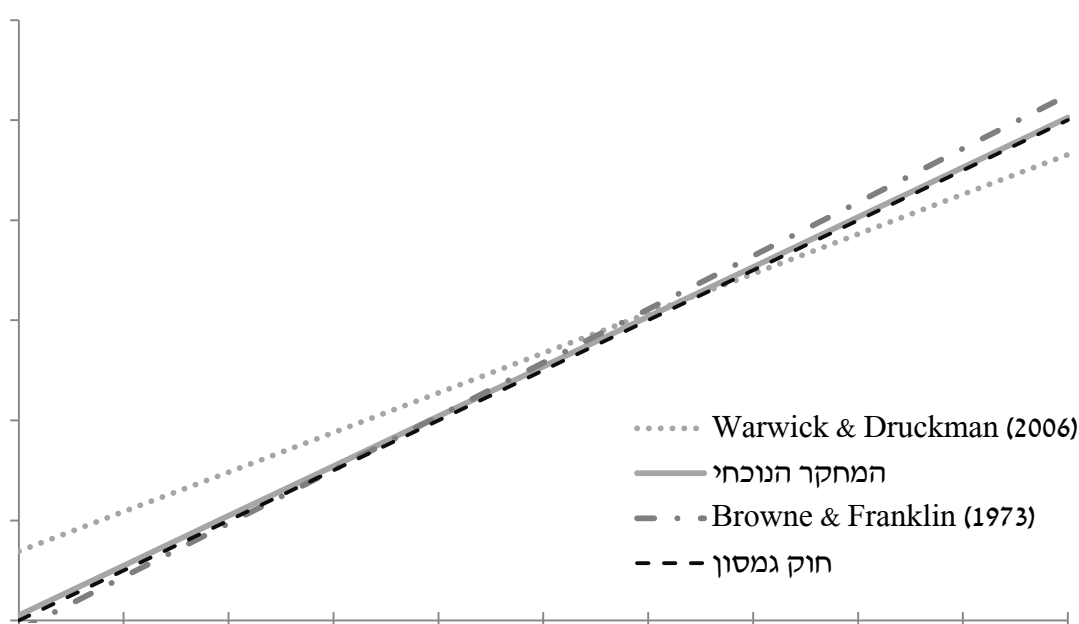
טבלה 5- השוואה בין שלוש בדיקות לחוק גמסון

	Warwick & Druckman	המחקר הנוכחי	Browne & Franklin*
שיפוע	***0.793	***0.995	1.07
	(0.012)	(0.024)	-
חותך	***0.069	0.005	-0.01
	(0.004)	(0.0075)	-

מקור (לטבלה ולתרשים): Warwick & Druckman, 2006, p. 648; Browne & Franklin, 1973, p. 460; נתוני המחקר.

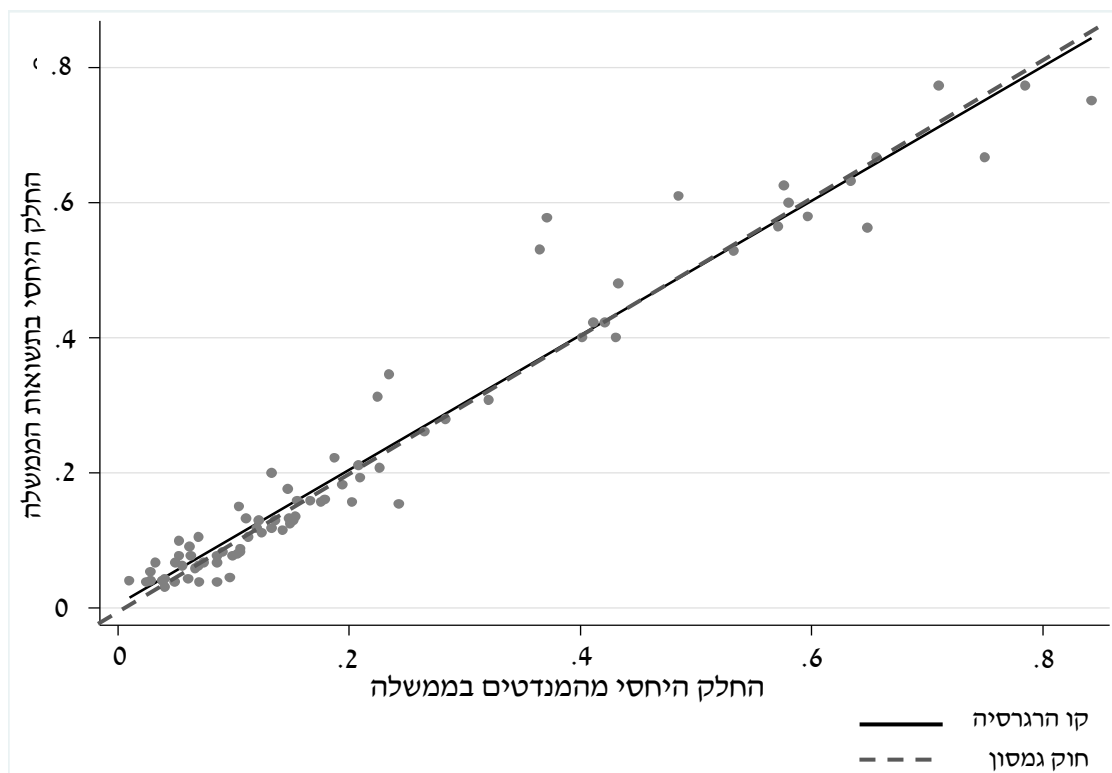
בסוגריים- סטיית התקן. $p<0.01$ ***, $p<0.05$ ** , $p<0.1$ *.
*אצל Browne & Franklin לא כלולים נתונים על רמת המובהקות ועל סטיות התקן.

תרשים 3- השוואה בין שלוש בדיקות לחוק גמסון

ניתן לומר כי יש התאמה בין התוצאות הנוכחיות לתוצאות הקודמות, ובפרט לתוצאות של Warwick & Druckman. התוצאות מעידות על פרופורציונליות גבוהה בין החלק היחסי במנדטים שבשליטת הממשלה לבין החלק היחסי בתיקים, בקרב המפלגות השותפות לקואליציות בישראל. בנוסף, אושש קיומו של "אפקט חולשה יחסית", אך בעוצמה חלשה מהמתואר במחקרים קודמים. ניתן להסיק, אם כן, שהמקרה הישראלי אינו חריג מהותית בהשוואה למקרים שנתחו בעבר, כפי שגם תרשים 4 מראה.

תרשים 4- בדיקה אמפירית של חוק גמסון בישראל (1948-2012)

מקור: אתר כנסת ישראל, בעיבוד המחבר. N=83.

6.1. תנאים למינוף תשואות

לאחר בדיקת חוק גמסון, נעשה ניתוח לטענה הכללית, בה נבחנו עוצמת, כיוון ומובהקות ההשפעה שיש לשבעת המשתנים שנסקרו לעיל (כולם פרט לסוג המפלגה) על שני המשתנים התלויים העיקריים, החלק היחסי מהתיקים, והחלק היחסי מכלל התשואות פר חלק בכנסת. כל אחד מן המשתנים התלויים נבדק בנפרד, כאשר המשתנה הבלתי תלוי נתח מנדטים (MR) רלוונטי רק לראשון, מסיבות שתוארו בסקירת המשתנים. ממצאי הבדיקה מוצגים בטבלה 6, להלן.

טבלה 6- ממצאי בדיקת הטענה הכללית

שם המשתנה	שם המדד סימן	החלק מכלל התשואות/חלק בכנסת AMR	חלק יחסי מהתיקים PS
גודל בכנסת	נתח מנדטים MR		0.979*** (-0.185)
יחסי כוח מצטרפת- מרכיבה	יחס מצטרפת ואלטרנטיבה למרכיבה JAA	0.450*** 0.373** 0.371** 0.334** 0.282*	0.0410* (-0.0238) -0.00355 (-0.00567)
פיזור הכנסת	מס' מפלגות אפקטיבי EFN	-0.0373 (-0.0366) (-0.0365) (-0.0371) (-0.0376)	-0.00355 (-0.00567)
הסברים לחלוקת תשואות	מרחק גושי למרכיבה BD	-0.171*** (-0.0466) (-0.0475) (-0.0474) (-0.0459) (-0.0454)	-0.0386*** (-0.00703)
מגמת כוח	גודל השינוי היחסי CR	0.255*** 0.285*** 0.277*** 0.227**	0.00208 (-0.0135)
"ברית" היסטורית"	יחס ניצול הזדמנויות לשותפות PNR	0.487*** 0.435*** 0.431***	0.0919*** (-0.0227)
ניסיון היו"ר	מספר שנים כיו"ר CYT	0.00794 (-0.00789) (-0.00805)	0.00131 (-0.00117)
ניסיון המפלגה	מספר שותפויות בקואליציה CPT	-0.0737*** (-0.0268)	-0.00830* (-0.00428)
נתונים נוספים	קבוע מס' תצפיות (N) מספר הסיעות R ² אפקטים קבועים (FE)	0.550** (-0.24) (-0.244) (-0.232) (-0.225) (-0.223)	0.0296 (-0.0435)
		241 74 0.498 כן	241 74 0.498 כן

בסוגריים - סטיית התקן. p<0.01***, p<0.05**, p<0.1*.

מתוך טבלה 6 עולים כמה ממצאים עקביים ומעניינים. האחד, במדד של מרחק גושי למרכיבה (BD). בכל הניתוחים המוצגים בטבלה מתקבל מקדם שלילי עם מובהקות גבוהה מאוד ($p<0.001$). מכאן ניתן להבין שככל שהמרחק הבין גושי למרכיבת הקואליציה גדל, כך קטן היחס בין הנתח מן התשואות הקואליציוניות לבין החלק היחסי של המפלגה בכנסת. כלומר, כשהמרחק גדל, היכולת למנף תשואות פוחתת. יש בכך ניגוד מסוים לתחזית של מודל "ליבת הזהב", שצופה פיצוי חומרי גדול יותר על ויתור אידיאולוגי משמעותי יותר. ממצא זה מאשש את השערה מספר 1.1.

תוצאה משמעותית נוספת היא במדד לניצול הזדמנויות לשותפות, המעיד על קיומה של "ברית היסטורית", ועל כן מאשש את השערה 3.1. מפלגות המנצלות באופן עקבי הזדמנויות לשתף פעולה מקבלות תשואות גבוהות יותר, עם מובהקות גבוהה ($p<0.01$). אין ללמוד ממצא זה

על סיבה ומסובב: ייתכן שמפלגה המתמידה בכניסה לקואליציות בראשות מפלגה מסוימת משפרת את יכולת המיקוח שלה מול אותה מרכיבה, אך ייתכן שההפך הוא הנכון- הצעות נדיבות מעודדות מפלגות להיכנס באופן עקבי לקואליציה. אפשרות אחרת, היא שקיים משתנה מתווך, המסביר את הקשר בין שני המשתנים. ניתן לענות על שאלה זו במחקר המשך המכיל משתנים נוספים.

תוצאה חדה פחות היא היחס בין המצטרפת והאלטרנטיבה למרכיבה. ככל שהיחס הזה גדל, כך המצטרפת מצליחה למקסם את התשואות שלה. ממצא זה מאשש, עם מידה של זהירות, את השערה 2.2. הסיבה לזהירות היא התנודתיות שיש ברמת המובהקות של המקדם ברגרסיה. תוצאה נוספת אליה יש להתייחס במידה של זהירות היא הקשר השלילי בין כניסה מרובה לקואליציות לבין מיקסום התשואות. ניתן להסביר זאת בטענה שמפלגות "מתמכרות" לחברות בקואליציה, ומוכנות להתפשר על התשואות שיקבלו, כל עוד הן נשארות חברות בה. ישנה דרך נוספת להסביר ממצא זה, בשילוב עם ממצא ניצול ההזדמנויות לשותפות- מפלגות מקבלות גמול על נאמנות למרכיבת קואליציה מסוימת ונענשות על מעבר בין מרכיבות. ואולם, מתוך היכרות עם הפוליטיקה בישראל הסבר זה לא נראה סביר. כדי לבחון אותו יש צורך במערך מחקר מעט שונה מזה שהוצע כאן, וזה עשוי להיות נושא למחקר עתידי.

בניגוד להשערות המחקר, ניתן לראות כי מספר המפלגות האפקטיבי ומידת הניסיון של היו"ר אינם משפיעים בצורה מובהקת על מינוף התשואות. כלומר, לגורמים אחרים יש השפעה רבה יותר על כוח המיקוח של המפלגות במו"מ הקואליציוני. היעדר ההשפעה של ניסיון היו"ר עשויה להעיד כי הניסיון נצבר במוסדות המפלגה, או על כך שלניסיון לכשעצמו אין השפעה רבה, ושחלוקת הכוח הקונקרטית של כל כנסת מהווה גורם משפיע בהרבה.

בטבלה הבאה, טבלה 7, מתוארת ההשפעה שיש למאפייני הסקטוראליות והדתיות על התשואות של המפלגות. בעמודה השמאלית נמצאות תוצאות הניתוח של השפעת שבעת המדדים העיקריים על המשתנה תלוי העיקרי, לשם ייחוס. בבדיקה זו לא נעשה שימוש באפקטים קבועים (Fixed Effects), היות והכנסת משתני הסקטוראליות והדתיות הם אפקט קבוע בפני עצמו, ולא מאפשרים הוספה של אפקטים קבועים נוספים.

מן הטבלה עולה כי ההשפעה של הדתיות והסקטוראליות עפ"י האפיון של Arian אינה מובהקת, ובכך סותרת את הטענה של השיח הציבורי בישראל, ומאששת את השערה 1. בנוסף, משתנה הסקטוראליות השני, המבחין למעשה בין מרכיבות ומצטרפות, יוצא שלילי ועם מובהקות בינונית. כלומר, מפלגות מצטרפות מקבלות פחות מאלו המרכיבות את הקואליציה,

וזאת בניגוד ל"אפקט החולשה היחסית", שאושש במחקרים קודמים. ישנו חשד שתוצאה זו מתקבלת מאחר והמפלגות שלא נכנסו לקואליציה, שמקוטלגות במדד זה כסקטוראליות, מטות את הניתוח לכיוון השלילי. ואכן, בבדיקה נוספת, ללא המפלגות שלא נכנסו לקואליציות, התוצאה יוצאת לא מובהקת ובכיוון חיובי (מקדם 0.52, כאשר $p < 0.198$). לפיכך, יש לקחת תוצאה זו בעירבון מוגבל.

טבלה 7- ממצאי בדיקת הסקטוראליות/דתיות

שם המשתנה				שם המדד	החלק מכלל התשואות/חלק בכנסת
סימן				AMR	
סקטוראליות/דתיות	דתיות REL סקטוראליות 1 SEC1 סקטוראליות 2 SEC2	0.203 (0.164)	-0.183 (0.188)	-0.618** (0.296)	
יחסי כוח מצטרפת-מרכיבה	יחס מצטרפת ואלטרנטיבה למרכיבה JAA מס' מפלגות אפקטיבי EFN מרחק גושי למרכיבה BD גודל השינוי היחסי CR יחס ניצול הזדמנויות לשותפות PNR מספר שנים כיו"ר CYT מספר שותפויות בקואליציה CPT	0.240* (0.143)	0.261* (0.143)	0.395** (0.157)	0.450*** (0.161)
					-0.00373 (0.0379)
					-0.171*** (0.0466)
פיזור הכנסת	מס' מפלגות אפקטיבי EFN מרחק גושי למרכיבה BD גודל השינוי היחסי CR יחס ניצול הזדמנויות לשותפות PNR מספר שנים כיו"ר CYT מספר שותפויות בקואליציה CPT	-0.0187 (0.0339)	-0.0246 (0.0336)	-0.0355 (0.0337)	-0.00373 (0.0379)
					-0.171*** (0.0466)
					-0.171*** (0.0466)
הסברים לחלוקת תשואות	מרחק גושי למרכיבה BD גודל השינוי היחסי CR יחס ניצול הזדמנויות לשותפות PNR מספר שנים כיו"ר CYT מספר שותפויות בקואליציה CPT	-0.136*** (0.0430)	-0.125*** (0.0436)	-0.138*** (0.0428)	-0.171*** (0.0466)
					-0.171*** (0.0466)
					-0.171*** (0.0466)
מגמת כוח	גודל השינוי היחסי CR יחס ניצול הזדמנויות לשותפות PNR מספר שנים כיו"ר CYT מספר שותפויות בקואליציה CPT	0.228*** (0.0849)	0.237*** (0.0856)	0.215** (0.0849)	0.255*** (0.0906)
					0.255*** (0.0906)
					0.255*** (0.0906)
"ברית היסטורית"	יחס ניצול הזדמנויות לשותפות PNR מספר שנים כיו"ר CYT מספר שותפויות בקואליציה CPT	0.559*** (0.140)	0.608*** (0.141)	0.583*** (0.138)	0.487*** (0.150)
					0.487*** (0.150)
					0.487*** (0.150)
ניסיון היו"ר	מספר שנים כיו"ר CYT מספר שותפויות בקואליציה CPT	0.00359 (0.00722)	0.00203 (0.00727)	0.00101 (0.00723)	0.00794 (0.00789)
					0.00794 (0.00789)
					0.00794 (0.00789)
ניסיון המפלגה	מספר שותפויות בקואליציה CPT	-0.0187 (0.0223)	-0.00986 (0.0217)	-0.0220 (0.0222)	-0.0737*** (0.0268)
					-0.0737*** (0.0268)
					-0.0737*** (0.0268)
קבוע	מס' תצפיות (N) מספר הסיעות R ² אפקטים קבועים (FE)	0.509** (0.234)	0.619*** (0.236)	1.102*** (0.345)	0.550** (0.240)
					0.550** (0.240)
					0.550** (0.240)
נתונים נוספים	מס' תצפיות (N) מספר הסיעות R ² אפקטים קבועים (FE)	241 74 0.256	241 74 0.256	241 74 0.256	241 74 0.256
					241 74 0.256
					241 74 0.256
לא	לא	לא	לא	לא	לא
					לא
					לא

בסוגריים - סטיית התקן. $p < 0.01$ ***, $p < 0.05$ **, $p < 0.1$.*

שלושה מדדים נותרים יציבים למדי, חזקים ומובהקים מאוד- מרחק גושי למרכיבה, יחס ניצול הזדמנויות לשותפות וגודל השינוי היחסי. מדד מספר השותפויות בקואליציה הופך ממובהק מאוד ללא מובהק, מה שמחדד את מידת הזהירות שתוארה לעיל, ומחזק את הסברה שקיימים

גורמים מתערבים אחרים בנושא, המצדיקים בחינה נפרדת. בנוסף, המדד יחס מצטרפת ואלטרנטיבה למרכיבה ממשיך להפגין תנודתיות, אך בכל הבדיקות נשאר מובהק ועם מקדם באותו כיוון ומאותו סדר גודל. ייתכן שהסיבה לתנודתיות נעוצה באופי השכיח של האלטרנטיבה ובאופי השכיח של המצטרפת. האלטרנטיבה היא תמיד אידיאולוגית ותמיד חילונית, המצטרפת משנה את אופיה. לפיכך בחינה של המפלגות לפי הקטגוריות שלהם עשויה לשנות את מידת החדות של מדד JAA. פרט לכך, מדדי מספר שנים כיו"ר ומספר המפלגות האפקטיבי נותרים לא מובהקים.

6.2. בדיקות רובוסטיות לתוצאות

בכדי לוודא שהתוצאות המתקבלות אינן נובעות אך ורק מהמאפיינים של הניתוח בוצעו ארבע בדיקות רובוסטיות, כולן ביחס למדדים שהוגדרו כעיקריים ובהשוואה אליהם. הבדיקה הראשונה, המתוארת בטבלה 8, כוללת החלפה של המודל הסטטיסטי במספר מודלים אחרים. רובוסטיות המודל הסטטיסטי הבסיסי, רגרסיית פאנל לינארית עם אפקטים קבועים, נבדקה מול 8 מודלים סטטיסטיים נוספים. המודלים החלופיים הם: רגרסיית פאנל לינארית עם מתאם עצמי (AR1), רגרסיית פאנל logit, מודל פאנל פואסון (Poisson), רגרסיה בינומית שלילית, מודל פאנל פואסון עם סטיית תקן גמישה (Poisson QML), רגרסיה לינארית עם משתנה דמי, רגרסיית פאנל לינארית ללא אפקטים קבועים ורגרסיית פאנל probit. בטבלה 8 מוצגים 6 ממודלים אלו, היות והתוצאות שהתקבלו מהמודלים פאנל פואסון, רגרסיה בינומית שלילית ופאנל פואסון עם סטיית תקן גמישה יצאו זהות לחלוטין. לכן, מבין השלוש הטבלה מציגה רק את האחרון.

מן הטבלה עולה כי התוצאות נשמרות במידה רבה. מדדים לא מובהקים במודל העיקרי נשארים לא מובהקים גם במודלים החלופיים. מאידך, ככלל, מדדים שכן זוהתה בהם מובהקות סטטיסטית נותרו מובהקים ושמרו על הכיוון השלילי או החיובי של התוצאה המקורית. מדדים מסוימים, בחלק מן המודלים, מזוהים ככחות מובהקים סטטיסטית בהשוואה לניתוח המקורי. ירידה זו ניתן ליחס לירידה במספר המקרים, שמקורה בצורת הניתוח של כל מודל.

בשלושה מקרים נעלמת המובהקות לחלוטין ממדד שנחשב מובהק ויציב: גודל השינוי היחסי (CR) במודל רגרסיית פאנל לינארית עם מתאם עצמי (AR1), יחס ניצול הזדמנויות לשותפות (PNR) במודל פאנל logit ומספר שותפויות בקואליציה (CPT) במודלים פאנל לינארי ללא אפקטים קבועים ופאנל probit. ההסבר לאחרון הוא רגישות המדד לאפקטים הקבועים,

אשר מאפשרים השוואה בין מפלגה לבין עצמה. הירידה במובהקות של מדד זה לא מופיעה במודל הלינארי עם משתנה הדמי, משום שמשתנה הדמי מהווה מעין אפקט קבוע.

ההסבר למקרה השני נעוץ במאפייניו של מדד יחס ניצול הזדמנויות לשותפות, שנמצאים בנקודה רגישה של מודל הפאנל logit. מדובר על מצבים בהם ההבדלים בתוך קבוצה (סיעה במקרה זה) על פני זמן, קטנים מהותית מההבדלים בין הקבוצות (Allison, 2009). חיזוק נוסף לכך ניתן לראות בקרבה של המוחלט של סטיית התקן לערך המקדם, כפי ש-Allison מתאר שקורה במצבים אלו.

במקרה הראשון, מודל הפאנל הלינארי עם מתאם עצמי פועל הכי טוב במשתנים בהם יש מתאם עצמי גבוה בחתך קבוצה על פני משתנה הזמן. כדי לטפל בכך, מבצע המודל טרנספורמציה Cochrane-Orcutt (Cochrane-Orcutt, 1999) (Baltagi & Wu, 1999). לכן, המודל מתקשה להתמודד עם שינויים שהם אקראיים באופיים, כפי שקורה במדד גודל השינוי היחסי. כמו במתואר בפסקה הקודמת, גם כאן ניתן לשים לב לקרבה של המוחלט של סטיית התקן לערך המקדם.

בדיקת הרובוסטיות השנייה כוללת החלפה של המשתנה המוסבר בשני משתנים אלטרנטיביים- החלק מהממשלה פר חלק בכנסת (GMR) והחלק מהתיקים פר חלק בכנסת (PMR). בדיקה זו מפורטת בטבלה 9. יש לציין כי גם בטבלה 6 נעשית בדיקת רובוסטיות דומה, כאשר מדד החלק היחסי מכלל התשואות פר חלק בכנסת מוחלף בחלק היחסי מהתיקים, כפי שמפורט בראשית פרק 6.1.

בבדיקה זו שלושה מדדים נותרים יציבים ומובהקים מאוד: מרחק גושי למרכיבה (BD), גודל השינוי היחסי (CR) ויחס ניצול הזדמנויות לשותפות (PNR). רמת המובהקות איננה יציבה בכל שלוש הבדיקות במדד יחס מצטרפת ואלטרנטיבה למרכיבה (JAA), והיא אף נעלמת לגמרי ב-4 מתוך 12 השדות שבטבלה. ואולם, הכיוון וסדר הגודל של המקדם נותרים זהים בכל הניתוחים. ההסבר שניתן בסוף פרק 6.1 רלוונטי גם כאן, אך הוא אינו מכסה את מלוא המורכבות של ממצא זה. תופעה זו מעלה צורך לרדת לעומקו של מדד זה במסגרת מחקר המשך, תוך בחינת משתנים מתערבים אפשריים. בנוסף, משתנה הסקטוראליות באפיון השני (SEC2) נשאר יציב במובהקות בינונית-נמוכה. יתר המדדים נשארים לא מובהקים לכל אורך הבדיקה.

הבדיקה השלישית מחליפה את המדדים שנבחרו לייצוג המשתנים הבלתי תלויים, ומפורטת בטבלה 10. כדי לבצע זאת, הוחלף בכל פעם מדד אחד במדד חלופי ונבדקה ההשפעה של ההחלפה על המדדים האחרים. כדי להבליט זאת בטבלה, מדדים השייכים לאותו משתנה

ממוסגרים בקו כפול. מדד ששומר על אותם מאפייני מובהקות ומקדם לכל רוחב הטבלה הוא מדד יציב. מן הטבלה עולה שהמדדים שהוגדרו כעיקריים שומרים על יציבות לכל אורך הניתוח, וכן שהמדדים החלופיים אינם מציגים יכולת הסבר טובה משמעותית. נשים לב לכך שלמספר השותפויות עם המרכיבה (PN) אין חשיבות רבה, בעוד שהמדד העיקרי אותו הוא מחליף, יחס ניצול הזדמנויות לשותפות (PNR) הוא מדד חזק ויציב. בנוסף, בדומה למסקנותיהם של Warwick & Druckman (2006), לשימוש במדדי בנזהף ושפלי-שוביק יש יתרון יחסי, אך הוא מוגבל.

הבדיקה הרביעית מוצגת בטבלה 11, ומתחשבת בעוד שני היבטים מיוחדים של הפוליטיקה בישראל. הראשון הוא היחס אל מפלגות השמאל הלא ציוני כאל אנטי-מערכתיות, ולכן פסולות (קורן ושפירא, 1997 ; Arian, 2005). התייחסות דומה נמצאת גם בשולי הניתוח של (Warwick & Druckman, 2006, p. 656). השני, הוא האופי האחר שניתן למערכת הפוליטית בישראל בתקופה בה יושם חוק הבחירה הישירה של רה"מ. חוק זה היה בתוקף מהבחירות לכנסת ה-14 ועד הבחירות לכנסת ה-16, כולל. אחת מהתופעות הבולטות של הבחירה הישירה הייתה הגדלת הפיזור של הכנסת, כפי שתואר בסוף פרק 3.1. בדיקה זו מתבצעת בשתי צורות. באחת, הוצאו כל התצפיות מכנסות 14-16, כלומר 4 קואליציות. בשנייה הוצאה רק הקואליציה שקמה לאחר הבחירות המיוחדות שנערכו לראשות הממשלה בשנת 2001, כלומר את ממשלת שרון (הממשלה ה-29). ההתחשבות בשני מאפיינים אלו לא משנה בהרבה את התוצאות שהוצגו עד כה, והן נותרות עמידות.

טבלה 8- השוואה בין מודלים סטטיסטיים

שם המשתנה	מודל סטטיסטי	רגרסיית פאנל לינארית	רגרסיית פאנל לינארית עם מתאם עצמי (AR1)	רגרסיית פאנל- logit	פואסון עם סטיית תקן גמישה	רגרסיה לינארית עם משתנה דמי	רגרסיית פאנל לינארית	רגרסיית פאנל- probit
החלק מהתשואות/חלק בכנסת (AMR)								
יחסי כוח מצטרפת- מרכיבה	יחס מצטרפת ואלטרנטיבה למרכיבה JAA	0.450*** (-0.161)	0.291* (-0.169)	3.238*** (-0.998)	0.614** (-0.27)	0.450*** (-0.161)	0.255* (-0.143)	1.040** (-0.433)
פיזור הכנסת	מס' מפלגות אפקטיבי EFN	-0.00373 (-0.0379)	0.0193 (-0.042)	0.131 (-0.235)	0.00746 (-0.0338)	-0.00373 (-0.0379)	-0.0252 (-0.0336)	0.0239 (-0.0915)
הסברים לחלוקת תשואות	מרחק גושי למרכיבה BD	-0.171*** (-0.0466)	-0.225*** (-0.054)	-0.982*** (-0.351)	-0.387*** (-0.0828)	-0.171*** (-0.0466)	-0.133*** (-0.043)	-0.395*** (-0.142)
מגמת כוח	גודל השינוי היחסי CR	0.255*** (-0.0906)	0.126 (-0.11)	1.455** (-0.739)	0.468** (-0.263)	0.255*** (-0.0906)	0.233*** (-0.085)	0.805*** (-0.292)
"ברית היסטורית"	יחס ניצול הזדמנויות לשותפות PNR	0.487*** (-0.15)	0.381** (-0.186)	1.027 (-0.939)	0.389*** (-0.142)	0.487*** (-0.15)	0.583*** (-0.139)	1.092*** (-0.365)
ניסיון היו"ר	מספר שנים כיו"ר CYT	0.00794 (-0.00789)	0.00622 (-0.00852)	-0.0264 (-0.0465)	0.00905 (-0.0109)	0.00794 (-0.00789)	0.00298 (-0.00721)	-0.000392 (-0.0195)
ניסיון המפלגה	מספר שותפויות בקואליציה CPT	-0.0737*** (-0.0268)	-0.0751** (-0.0302)	-0.402** (-0.199)	-0.0708*** (-0.0207)	-0.0737*** (-0.0268)	-0.0121 (-0.0218)	0.0626 (-0.0611)
נתונים נוספים	קבוע	0.550**	0.710***			0.550**	0.564**	-1.619**
	מס' תצפיות (N)	241	167	122	134	241	241	241
	מספר הסיעות	74	46	20	24	74	74	74
	R ² אפקטים קבועים (FE)	0.256				0.709		
		כן	כן	כן	כן	לא	לא	לא

בסוגריים- סטיית התקן. ***p<0.01, **p<0.05, *p<0.1.

טבלה 9- השוואה בין מדדים חלופיים למשתנים התלויים

משתנה	שם המדד	החלק מכלל התשואות/חלק בכנסת (AMR)	החלק מהתיקים/חלק בכנסת (PMR)	החלק מהממשלה/חלק בכנסת (GMR)
סקט' / דתיות	דתיות	0.203 (0.164)	0.0777 (0.188)	0.174 (0.171)
	REL			
	סקטוראליות 1	-0.183 (0.188)	-0.260 (0.212)	-0.212 (0.197)
	SEC1			
סקטוראליות 2	סקטוראליות 2	-0.618** (0.296)	-0.556* (0.321)	-0.594* (0.310)
	SEC2			
יחסי כוח מצטרפת- מרכיבה	יחס מצטרפת ואלטרנטיבה למרכיבה	0.395** 0.261* 0.240* 0.450***	0.337** 0.230 0.219 0.378**	0.351** 0.224 0.203 0.406**
	JAA	(0.157) (0.143) (0.143) (0.161)	(0.162) (0.150) (0.149) (0.165)	(0.165) (0.150) (0.149) (0.169)
	מס' מפלגות אפקטיבי	-0.0355 -0.0246 -0.0187 -0.00373	-0.0364 -0.0270 -0.0262 -0.0126	-0.0366 -0.0261 -0.0210 -0.000914
	EFN	(0.0337) (0.0336) (0.0339) (0.0379)	(0.0352) (0.0352) (0.0355) (0.0389)	(0.0352) (0.0351) (0.0355) (0.0397)
הסברים לחלוקת תשואות	מרחק גושי למרכיבה	-0.138*** -0.125*** -0.136*** -0.171***	-0.156*** -0.142*** -0.153*** -0.188***	-0.127*** -0.113** -0.125*** -0.160***
	BD	(0.0428) (0.0436) (0.0430) (0.0466)	(0.0445) (0.0452) (0.0447) (0.0477)	(0.0448) (0.0456) (0.0450) (0.0487)
	גודל השינוי היחסי	0.215** 0.237*** 0.228*** 0.255***	0.266*** 0.287*** 0.280*** 0.284***	0.249*** 0.271*** 0.262*** 0.285***
	CR	(0.0849) (0.0856) (0.0849) (0.0906)	(0.0880) (0.0884) (0.0880) (0.0928)	(0.0889) (0.0894) (0.0888) (0.0948)
מגמת כוח	יחס ניצול הזדמנויות שותפות	0.583*** 0.608*** 0.559*** 0.487***	0.459*** 0.490*** 0.452*** 0.375**	0.605*** 0.633*** 0.585*** 0.529***
	PNR	(0.138) (0.141) (0.140) (0.150)	(0.143) (0.146) (0.145) (0.153)	(0.144) (0.147) (0.146) (0.157)
	מספר שנים כיו"ר	0.00101 0.00203 0.00359 0.00794	0.00865 0.00908 0.0105 0.0159*	0.00299 0.00379 0.00543 0.0106
	CYT	(0.00723) (0.00727) (0.00722) (0.00789)	(0.00752) (0.00755) (0.00752) (0.00808)	(0.00756) (0.00759) (0.00755) (0.00825)
ניסיון המפלגה	מספר שותפויות בקואליציה	-0.0220 -0.00986 -0.0187 -0.0737***	-0.0277 -0.0176 -0.0218 -0.0675**	-0.0251 -0.0132 -0.0213 -0.0806***
	CPT	(0.0222) (0.0217) (0.0223) (0.0268)	(0.0235) (0.0230) (0.0236) (0.0275)	(0.0232) (0.0226) (0.0233) (0.0281)
נתונים נוספים	קבוע	1.102*** 0.619*** 0.509** 0.550**	1.147*** 0.744*** 0.640** 0.623**	1.093*** 0.641*** 0.529** 0.531**
	מס' תצפיות (N)	(0.345) (0.236) (0.234) (0.240)	(0.371) (0.253) (0.250) (0.246)	(0.360) (0.247) (0.245) (0.251)
	מספר הסיעות	241 241 241 241	241 241 241 241	241 241 241 241
	R ²	74 74 74 74	74 74 74 74	74 74 74 74
אפקטים קבועים (FE)		0.256	0.255	0.250
	כן	כן	כן	כן
	לא	לא	לא	לא
	לא	לא	לא	לא

בסוגריים- סטיית התקן. ***p<0.01, **p<0.05, *p<0.1.

טבלה 10- השוואה בין מדדים במשתנים הבלתי תלויים

החלק מכלל התשואות/חלק בכנסת (AMR)										שם המדד	משתנה
0.447***	0.447***	0.440***	0.372**	0.420**	0.458***	0.422**	0.409**	0.439***	0.450***	יחס מצטרפת ואלטרנטיבה למרכיבה JAA	יחסי כוח מצטרפת- מרכיבה
(0.161)	(0.162)	(0.161)	(0.163)	(0.165)	(0.162)	(0.166)	(0.166)	(0.158)	(0.161)	יחס מצטרפת- מרכיבה JAR	
									0.264 (0.425)		
-0.00732	-0.00556	-0.000802	-0.0380	0.00406	-0.00407	0.0112	0.0129	0.0122	-0.00373	מס' מפלגות אפקטיבי EFN	פיזור הכנסת
(0.0379)	(0.0405)	(0.0384)	(0.0378)	(0.0389)	(0.0381)	(0.0393)	(0.0394)	(0.0392)	(0.0379)	גודל אפקטיבי EFS	
								-1.296 (2.484)			
-0.172***	-0.171***	-0.171***	-0.165***	-0.202***	-0.191***			-0.177***	-0.161***	מרחק גושי למרכיבה BD	הסברים להרכבת קואליציות
(0.0468)	(0.0467)	(0.0466)	(0.0478)	(0.0469)	(0.0454)			(0.0479)	(0.0481)	מדד בנזחף BI	
								1.354* (0.707)		מדד שפלי-שוביק SSI	
								1.590* (0.869)			
0.248***	0.248***	0.258***	0.286***	0.209**		0.319***	0.323***	0.255***	0.213**	גודל השינוי היחסי CR	מגמת כוח
(0.0910)	(0.0910)	(0.0905)	(0.0926)	(0.0917)		(0.0910)	(0.0905)	(0.0905)	(0.0941)	גודל השינוי MC	
						0.0289** (0.0113)			(0.0906)		
0.484***	0.483***	0.462***	0.435***		0.405***	0.562***	0.565***	0.502***	0.424***	יחס ניצולי הזדמנות לשותפות PNR	"ברית היסטורית"
(0.151)	(0.150)	(0.149)	(0.152)		(0.148)	(0.156)	(0.155)	(0.152)	(0.156)	מס' שותפויות עם המרכיבה PN	
					0.0388 (0.0279)						

החלק מכלל התשואות/חלק בכנסת (AMR)										שם המדד	משתנה
-0.0737*** (0.0271)	-0.0740*** (0.0274)		-0.0693** (0.0278)	-0.0793*** (0.0268)	-0.0564* (0.0285)	-0.0573** (0.0283)	-0.0807*** (0.0280)	-0.0574** (0.0275)	-0.0737*** (0.0268)	מס' שותפויות בקואליציה CPT מס' כניסות לכנסת EK מס' שותפויות בממשלה GPT	ניסיון המפלגה
		0.00175 (0.0176)									
		-0.0744*** (0.0276)									
		0.00736 (0.00789)	0.00767 (0.00810)	0.00682 (0.00809)	0.00445 (0.00791)	0.00893 (0.00814)	0.00977 (0.00816)	0.00790 (0.00785)	0.00697 (0.00813)	0.00794 (0.00789)	ניסיון היו"ר
	0.00284 (0.0234)										
0.00103 (0.00993)											
0.620*** (0.232)	0.608** (0.266)	0.543** (0.240)	0.590** (0.251)	0.708*** (0.242)	0.642*** (0.235)	0.0128 (0.244)	0.0269 (0.239)	0.582*** (0.198)	0.699*** (0.243)	0.550** (0.240)	קבוע
241	241	241	241	241	241	241	241	241	241	241	מס' תצפיות (N)
0.252	0.252	0.255	0.221	0.217	0.251	0.210	0.212	0.258	0.222	0.256	מספר הסיעות
74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	R ²
כן	כן	כן	כן	כן	כן	כן	כן	כן	כן	כן	אפקטים קבועים (FE)

בסוגריים - סטיית התקן. $p < 0.01^{***}$, $p < 0.05^{**}$, $p < 0.1^*$.

טבלה 11- התחשבות בהיבטים נוספים של הפוליטיקה בישראל

משתנה	מאפיין נבדק	ללא מפלגות שמאל לא-ציוני	ללא תקופת הבחירה הישירה (כנסות 14-16)	ללא הממשלה ה-29 (שרון)
סקט' / דתיות	דתיות REL סקטוראליות 1 SEC1 סקטוראליות 2 SEC2	0.161 (0.185) -0.162 (0.232) -0.571* (0.331)	0.256 (0.180) -0.0374 (0.229) 0.465- (0.345)	0.189 (0.168) -0.154 (0.195) -0.635** (0.308)
יחסי כוח מצטרפת-מרכיבה	יחס מצטרפת ואלטרנטיבה למרכיבה JAA	0.415** 0.276* 0.259 0.458**	0.492** 0.339* 0.330 0.609**	0.491** 0.309* 0.289* 0.528***
פיזור הכנסת	מס' מפלגות אפקטיבי EFN	-0.0354 -0.0257 -0.0183 0.00555	-0.0381 -0.0322 -0.0243 0.00507	-0.0287 -0.0234 -0.0185 -0.00201
הסברים לחלוקת תשואות	מרחק גושי למרכיבה BD	-0.162*** -0.153*** -0.164*** -0.221***	-0.114** -0.106** -0.115** -0.167***	-0.140*** -0.131*** -0.142*** -0.172***
מגמת כוח	גודל השינוי היחסי CR	0.262** 0.285*** 0.276*** 0.299***	0.224** 0.239** 0.230** 0.254**	0.227*** 0.252*** 0.244*** 0.271***
"ברית היסטורית"	ניצול הזדמנויות לשותפות PNR	0.529*** 0.546*** 0.506*** 0.444***	0.664*** 0.658*** 0.623*** 0.539***	0.596*** 0.609*** 0.566*** 0.477***
ניסיון היור'	מספר שנים כיור' CYT	-0.0259 -0.0148 -0.0220 -0.0748**	-0.0253 -0.0150 -0.0259 -0.0783**	-0.0180 -0.00461 -0.0128 -0.0630**
ניסיון המפלגה	מספר שותפויות בקואליציה CPT	-0.00038 0.000808 0.00206 0.00668	0.00256 0.00385 0.00500 0.00908	-0.000791 0.000261 0.00161 0.00625
נתונים נוספים	קבוע מס' תצפיות (N) מספר הסיעות R ² אפקטים קבועים (FE)	1.199*** 0.767*** 0.662** 0.722**	0.822** 0.461 0.374 0.364	1.029*** 0.582** 0.492* 0.482*
		(0.395) (0.289) (0.284) (0.281)	(0.413) (0.317) (0.309) (0.312)	(0.357) (0.274) (0.271) (0.279)
		198 198 198 198	185 185 185 185	224 224 224 224
		59 59 59 59	61 61 61 61	71 71 71 71
		כן לא לא לא	כן לא לא לא	כן לא לא לא

בסוגריים - סטיית התקן. p<0.01***, p<0.05**, p<0.1*. בכל הניתוחים המשתנה התלוי הוא החלק מכלל התשואות/חלק בכנסת (AMR).

7. סיכום ומסקנות

מחקר זה בדק, לראשונה, את המאפיינים של מפלגות בישראל אשר ממקסמות תשואות פוליטיות באמצעות הנכסים האלקטורליים והאידיאולוגיים שלהן. לשם כך, נבדקה מידת הרלוונטיות של חוק גמסון לישראל, תוך שיכלול צורת הניתוח שהוא מציע. בפרק זה יסוכמו הממצאים שהוצגו בפרק הקודם, אל מול השערות המחקר. בסופו של פרק זה יעלו אפשרויות למחקרי המשך, בהתחשב במאפיינים הראשוניים של מחקר זה.

ראשית, אוששה השערת המחקר המרכזית (1.), שלא ימצא קשר חיובי בין אפיון המפלגה כסקטוריאלית, כדתית או כחרדית, לבין התשואות אותן הן מקבלות. יש בממצא זה סתירה להנחה הרווחת בשיח הציבורי בישראל. הוא מטיל ספק בטיעון הקורא לשנות את השיטה הפוליטית בישראל מפאת חוסר הגינותה, או מפאת עיוותים בחלוקת הכוח שהיא יוצרת.

השערה 1.1, שצפתה קשר שלילי בין המרחק הגושי של המצטרפת למרכיבה, לבין התשואות אותן תקבל המצטרפת, ובין היכולת של המצטרפת למנף את תשואותיה, אוששה גם היא. יש בכך חיזוק לסברה שלמפלגות מרכז מתונות יש יתרון במו"מ הקואליציוני. מאידך, ממצא זה עומד במידה מסוימת של סתירה לתחזית מודל ה-IVCORE של Sened (1996). בנוסף, בניגוד מסוים להשערה 1.2, נמצא שיש השפעה מובהקת וחיובית לכוח המיקוח של המפלגות, כפי שהוא נמדד במדדי הצבעה משוקללת, על התשואות אותן הן מקבלות. ואולם, הכוח ההסברי של מדדים אלו והשפעתם בפועל, חלשים בהרבה מאלו של המימד האידיאולוגי.

בניגוד להשערה המרכזית השנייה, לא נמצאו חריגות מהפרופורציונליות של חוק גמסון, כלומר, כאשר לא מכלילים בחישוב את המפלגות שלא נכנסו לקואליציה. יותר מכך, נמצא שהמקרה הישראלי קרוב יותר לפרופורציונליות הגמסונית, מאשר מקרים קודמים שנבדקו. מסקנה זו יש לסייג, היות ומספר התצפיות היה נמוך יחסית. בנוסף, היתרון של המפלגות הקטנות בישראל קטן ביחס לזה שנמצא במחקרים קודמים, כלומר "אפקט החולשה היחסית" בא לידי ביטוי במידה נמוכה. לפיכך, השערה 2.1 נמצאה נכונה רק באופן חלקי. בהמשך לכך, למידת הפיזור של הכנסת, הנמדדת במספר המפלגות האפקטיבי, לא הייתה השפעה על התשואות.

כמו כן, השערה 2.2 לא אושרה. לפי השערה זו ככל שהמצטרפת והאלטרנטיבה מהוות משקל נגד משמעותי יותר, וכן ככל שהמצטרפת גדולה יותר ביחס למרכיבה, כך יגדל הנתח היחסי של הראשונה בתשואות. המדד המרכזי לבדיקת השערה זו (JAA) הפגין חוסר יציבות בניתוחים בעלי אפיונים שונים. לפיכך, נדרשת בדיקה נוספת להבנת מקומם של משתנים מתערבים אשר

יסבירו את הסוגיה. לעומת חוסר היציבות של מדד זה, נמצא שמגמת התחזקות מאפשרת למפלגה למנף את התשואות שלה, בניגוד למפלגות שרק משמרות את כוחן, או שכוחן נחלש. ממצא זה מאשש את השערה 2.3.

השערה נוספת שאוששה היא השערה 3.1, בדבר קיומה של "ברית היסטורית" בין מצטרפת ומרכיבה. נמצא שברית כזו משפיעה לטובה על תשואותיה של המצטרפת. כלומר, זיקה הדדית בין מצטרפת למרכיבה מאפשרת למצטרפת למקסם את תשואותיה. מאידך, יש קושי באישוש או הפרכה חד משמעיים של השערה 3.2. המדד המייצג את ניסיונה של מפלגה במשאים ומתנים קואליציוניים מוצלחים (CPT), הפגין תגודתיות אותה היה קושי להסביר במערך המחקר הנוכחי. ההשערה האחרונה, השערה 3.3, הופרכה לחלוטין. לא נמצאה כל הוכחה שיש קשר בין מידת הניסיון של יו"ר המפלגה, לבין התשואות אותן מקבלת המפלגה במו"מ הקואליציוני.

ניתן לומר, כסיכום, שמפלגה הנמצאת במרכז המפה הפוליטית, נמצאת במגמת התחזקות אלקטורלית והשכילה לצור ברית עם אחת או יותר מהמפלגות המתמודדות על השלטון תשפר את סיכוייה למקסם תשואות פוליטיות. יש לציין שמאפיינים אלו מזכירים מאוד את מפלגת ש"ס בראשית דרכה. זהו קצה חוט לניסיון אחר, להבין מדוע התקבעה דווקא הסברה בדבר סחטנותן של המפלגות הדתיות והסקטוריאליות.

יש במסקנות המחקר תמיכה בעמדה המציגה את המערכת הפוליטית בישראל באור מתון. עמדה זו קוראת לבצע תיקונים מעודנים יחסית בשיטת הבחירות, מבלי לשנות את שיטת המשטר בצורה יסודית. זאת, משום שמן המחקר עולה שישראל איננה פחות מאוזנת מהדמוקרטיה הפרלמנטריות האירופאיות, ואף מאוזנת מהן בהיבט של חלוקת תשואות פוליטיות למפלגות.

מחקר זה יכול להסתעף למספר כיוונים. ראשית, ניתן להרחיב את בסיס הנתונים, ולכלול בו גם קואליציות שנוצרו במהלך כהונת הכנסת, ולא רק כאלו שנוצרו בראשיתה. כך, ניתן יהיה להגדיל את מספר התצפיות ולהעשיר את הניתוח. שנית, ישנה אפשרות להגדיל את הפירוט של הסולמות האידאולוגיים. ניתוח מורכב יותר יכול לפרק את הסולמות הקטגוריאליים, בהם נעשה שימוש במחקר זה, לצירים מספריים. זאת, על בסיס ניתוח תוכנם של מסמכים בעלי אופי אידיאולוגי שנכתבו במפלגות. שלישית, אפשר להרחיב אף יותר את סוגי הנכסים, את סוגי התשואות, ואת הפרמטרים המאפיינים מפלגה ומו"מ קואליציוני, אותם מגדירים כרלוונטיים למקח והממכר הקואליציוני. הרחבה כזו עשויה לסייע באיתור משתנים מתווכים והבנת מנגנונים שאי אפשר היה להבהיר עד הסוף במערך המחקר הנוכחי. גישה אחרת, יכולה לקחת תצפיות הנמצאות לאורך אותו קו אורך או רוחב בתרשים 4 ולנתח לעומק את הגורמים להבדלים ביניהן.

- Allison, P. D. (2009). *Fixed Effects Regression Models*. SAGE Publications.
- Arian, A. (2005). *Politics in Israel: the second republic*. Washington, D.C: CQ Press.
- Austen-Smith, D. (1983). The spatial theory of electoral competition: instability, institutions, and information. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 1(4), 439 – 459.
- Austen-Smith, D., & Banks, J. (1990). Stable Governments and the Allocation of Policy Portfolios. *The American Political Science Review*, 84(3), 891–906.
- Axelrod, R. M. (1970). *Conflict of interest: a theory of divergent goals with applications to politics*. Chicago: Markham Pub. Co.
- Baltagi, B. H., & Wu, P. X. (1999). Unequally Spaced Panel Data Regressions with AR(1) Disturbances. *Econometric Theory*, 15(06), 814–823.
- Banzhaf, J. F. I. (1964). Weighted Voting Doesn't Work: A Mathematical Analysis. *Rutgers Law Review*, 19, 317.
- Baron, D. P. (1989). A Noncooperative Theory of Legislative Coalitions. *American Journal of Political Science*, 33(4), 1048–1084.
- Baron, D. P. (1993). Government Formation and Endogenous Parties. *The American Political Science Review*, 87(1), 34–47.
- Baron, D. P., & Ferejohn, J. A. (1989). Bargaining in Legislatures. *The American Political Science Review*, 83(4), 1181–1206.
- Binmore, K., Shaked, A., & Sutton, J. (1985). Testing Noncooperative Bargaining Theory: A Preliminary Study. *The American Economic Review*, 75(5), 1178–1180.
- Bogomolny, A. Shapley-Shubik Power Index Calculator. *From Interactive Mathematics Miscellany and Puzzles*. Retrieved October 15, 2012, from

<http://www.cut-the->

[knot.org/Curriculum/SocialScience/ShapleyShubikIndex.shtml](http://www.cut-the-knot.org/Curriculum/SocialScience/ShapleyShubikIndex.shtml).

- Browne, E. C., & Franklin, M. N. (1973). Aspects of Coalition Payoffs in European Parliamentary Democracies. *The American Political Science Review*, 67(2), 453–469.
- Budge, I., Robertson, D., & Hearl, D. (1987). *Ideology, Strategy and Party Change: Spatial Analyses of Post-War Election Programmes in 19 Democracies*. Cambridge University Press.
- Caplow, T. (1968). *Two against one: coalitions in triads*. Prentice-Hall.
- Conrad, B., & Reich, D. *Banzhaf Power Index Calculator*. Retrieved October 15, 2012, from <http://cow.temple.edu/~cow/cgi-bin/manager>
- Ellsberg, D. (1968). The Theory and Practice of Blackmail. Product Page. Retrieved August 5, 2012, from <http://www.rand.org/pubs/papers/P3883.html>
- Felsenthal, D. S., & Machover, M. (1998). *The measurement of voting power: theory and practice, problems and paradoxes*. Edward Elgar.
- Gamson, W. A. (1961). A Theory of Coalition Formation. *American Sociological Review*, 26(3), 373.
- Güth, W., Schmittberger, R., & Schwarze, B. (1982). An experimental analysis of ultimatum bargaining. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 3(4), 367–388.
- Harrington, J. E. (1990). The Power of the Proposal Maker in a Model of Endogenous Agenda Formation. *Public Choice*, 64(1), 1–20.
- Kahneman, D., Knetsch, J. L., & Thaler, R. (1986a). Fairness as a Constraint on Profit Seeking: Entitlements in the Market. *The American Economic Review*, 76(4), 728–741.

- Kahneman, D., Knetsch, J. L., & Thaler, R. H. (1986b). Fairness and the Assumptions of Economics. *The Journal of Business*, 59(4), S285–S300.
- Laver, M., & Schofield, M. L. N. (1998). *Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe*. University of Michigan Press.
- Laver, M., & Shepsle, K. A. (1990). Coalitions and Cabinet Government. *The American Political Science Review*, 84(3), 873–890.
- Laver, M., & Shepsle, K. A. (1996). *Making and Breaking Governments: Cabinets and Legislatures in Parliamentary Democracy*. Cambridge University Press.
- Leiserson, M. (1968). Factions and Coalitions in One-Party Japan: An Interpretation Based on the Theory of Games. *The American Political Science Review*, 62(3), 770–787.
- Lijphart, A. (1993). Israeli Democracy and Democratic Reform in Comparative Perspective. In E. Sprinzak & L. J. Diamond (Eds.), *Israeli Democracy Under Stress* (pp. 107–123). Boulder, Colo: Lynne Rienner Publishers.
- Lijphart, A. (1997). The Difficult Science of Electoral Systems: A Commentary on the Critique by Alberto Penades. *Electoral Systems*, 16(1), 73–77.
- Lijphart, A. (1999). *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. Yale University Press.
- Nachmias, D. (1973). A Note on Coalition Payoffs in a Dominant-Party System: Israel. *Political Studies*, 21(3), 301–305.
- Neelin, J., Sonnenschein, H., & Spiegel, M. (1988). A Further Test of Noncooperative Bargaining Theory: Comment. *The American Economic Review*, 78(4), 824–836.
- Rapoport, A. (1970). *N-Person Game Theory: Concepts and Applications*. Courier Dover Publications.

- Riker, W. H. (1962). *The Theory of Political Coalitions*. Yale University Press.
- Rubinstein, A. (1982). Perfect Equilibrium in a Bargaining Model. *Econometrica*, 50(1), 97–109.
- Schofield, N. (1986). Existence of a “structurally stable” equilibrium for a non-collegial voting rule. *Public Choice*, 51(3), 267–284.
- Schofield, N. (1990). An Empirical Analysis of the Conditions for Stable Government. Presented at the Conference on Political Science in honor of William H. Riker of Rochester, Rochester, New York.
- Schofield, N. (1993). Political competition and multiparty coalition governments. *European Journal of Political Research*, 23(1), 1–33.
- Schofield, N., & Laver, M. (1985). Bargaining Theory and Portfolio Payoffs in European Coalition Governments 1945-83. *British Journal of Political Science*, 15(2), 143–164.
- Schofield, N., & Sened, I. (2006). *Multiparty Democracy: Elections and Legislative Politics*. Cambridge University Press.
- Sened, I. (1996). A Model of Coalition Formation: Theory and Evidence. *The Journal of Politics*, 58(02), 350–372.
- Shapley, L. S., & Shubik, M. (1954). A Method for Evaluating the Distribution of Power in a Committee System. *American Political Science Review*, 48(03), 787–792.
- Shugart, M. S. (2001). “Extreme” Electoral Systems and the Appeal of the Mixed-Member Alternative. In M. S. Shugart & M. P. Wattenberg (Eds.), *Mixed-member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?* (pp. 25–51). Oxford, UK: Oxford University Press.

- Simon, H. A. (1955). A Behavioral Model of Rational Choice. *The Quarterly Journal of Economics*, 69(1), 99–118.
- Swaan, A. de. (1973). *Coalition theories and cabinet formations: A study of formal theories of coalition formation applied to nine European parliaments after 1918*. Amsterdam: Elsevier scientific Pub. Co.
- Warwick, P. V., & Druckman, J. N. (2001). Portfolio Salience and the Proportionality of Payoffs in Coalition Governments. *British Journal of Political Science*, 31(04), 627–649.
- Warwick, P. V., & Druckman, J. N. (2006). The portfolio allocation paradox: An investigation into the nature of a very strong but puzzling relationship. *European Journal of Political Research*, 45(4), 635–665.
- בלאנדר, ד., אריאן, א., וקניג, ע. (2010). שיפור דגם המשטר הפרלמנטרי בישראל. מאתר המכון הישראלי לדמוקרטיה, כניסה אחרונה - 12 בדצמבר 2012.
- בן-נור, י. (3 בינואר 2001). *ynet*. "עבודה בעיניים - דעות".
<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-566088,00.html>
 כניסה אחרונה - 27 ביוני 2012.
- ברדנשטיין, א., ובנדר, א. (5 ביולי 2012). *מגריב NRG*. "נתניהו הודיע: הבחירות יתקיימו ב-4 בספטמבר".
<http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/365/216.html>
 כניסה אחרונה - 29 באוגוסט 2012.
- המכון הישראלי לדמוקרטיה. (2003). *ממשל קטן וחכם? צמצום מספר משרדי הממשלה*. מאתר המכון הישראלי לדמוקרטיה, כניסה אחרונה - 12 בדצמבר 2012.
- המכון הישראלי לדמוקרטיה. *בחירות, בחירות בישראל, בחירות לכנסת*. מאתר המכון הישראלי לדמוקרטיה, כניסה אחרונה - 15 באוקטובר 2012.
- חדשות נענע 10 (26 באוקטובר 2008). *נענע 10*. "הנגבי: לבני החליטה שלא לקיים קואליציה של סחטנים".
<http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=589932>
 כניסה אחרונה - 27 ביוני 2012.

כנסת ישראל. נתונים על כנסות ישראל

<http://main.knesset.gov.il/About/History/Pages/default.aspx>

כניסה אחרונה- 26 בספטמבר 2012

כנסת ישראל. סיעות בכנסת

<http://www.knesset.gov.il/faction/heb/FactionListAll.asp?view=1>

כניסה אחרונה- 26 בספטמבר 2012

כנסת ישראל. פילוג ומיזוג בכנסת

<http://www.knesset.gov.il/faction/heb/FactionHistoryAll.asp>

כניסה אחרונה- 26 בספטמבר 2012

כנסת ישראל. כל ממשלות ישראל

<http://www.knesset.gov.il/govt/heb/GovtByNumber.asp?govt=1>

כניסה אחרונה- 26 בספטמבר 2012

נויברגר, ב. (1998). ממשל ופוליטיקה במדינת ישראל (יחידות 7–8 : המפלגות בישראל). תל-אביב : האוניברסיטה הפתוחה.

סנד, א. (1996). מודל של הקמת קואליציה - תיאוריה והמחשתה. בתוך : ג. דורון (עורך),

המהפכה האלקטורלית : פריימריס ובחירות ישירות של ראש הממשלה. תל אביב :

הקיבוץ המאוחד.

קורן, ד., ושפירא, ב. (1997). קואליציות : הפוליטיקה הישראלית, 50 שנים, 100 אירועים. זמורה-ביתן.

קניג, ע., וקנפלמן, א. (טרם פורסם). דעיכת המפלגות הגדולות : ישראל במבט השוואתי. המכון

הישראלי לדמוקרטיה, ירושלים.

רהט, ג. (2000). הפוליטיקה של הרפורמה במבנה המשטר בישראל. ירושלים : האוניברסיטה

העברית בירושלים.

נספח א' - אפיון המפלגות

הערות	סקטוריאליות קניג וקנפלמן	סקטוריאליות	חלוקה לגושים דתיות Arian (2005)	סיעה
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	ימין-דתיים	אגו"י
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	אומץ
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	אחדות העבודה- פועלי ציון
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	איחוד לאומי-המפד"ל
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	בל"ד
	מצרפית	מצרפית	חילונית	גח"ל/ליכוד
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	גיל- גמלאי ישראל
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	גשר
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	ד"ש
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חרדית	דגל התורה
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	הדרך השלישית
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	דתית	המזרחי
	מצרפית	מצרפית	חילונית	המערך/עבודה
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	המרכז החופשי
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	העולם הזה-כוח חדש
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	דתית	הפועל המזרחי
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	הרשימה המתקדמת לשלום
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	התאחדות התימנים
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	התחיה
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	ויצ"ו
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	חד"ש
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	חד"ש-בל"ד
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	דתית	חזית דתית מאוחדת
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חרדית	חזית דתית תורתית
לויין מפא"י	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	חקלאות ופיתוח
בכנסות 1-2 הוגדרה כסקטוריאלית	מצרפית*	מצרפית	חילונית	חרות
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חרדית	יהדות התורה
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	יחד
	מצרפית	מצרפית	חילונית	ישראל אחת
בכנסת ה-15 הוגדרה כסקטוריאלית	סקטוריאלית	מצרפית*	חילונית	ישראל ביתנו
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	ישראל בעליה
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	כך
	מצרפית	מצרפית	חילונית	ליכוד-גשר-צומת
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	מד"ע
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	מד"ע-רע"ם
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	מולדת/האיחוד הלאומי
	סקטוריאלית	מצרפית	דתית	מורשה
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	מחנה של"י

הערות	סקטוריאליות קניג וקנפלמן	חלוקה לגושים דתיות Arian (2005)	סקטוריאליות	סיעה
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	מפ"ם
	מצרפית	מצרפית	חילונית	מפא"י
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	דתית	מפד"ל/חזית דתית לאומית
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	מפלגה ליברלית/ל"ע/הרעיון הציוני
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	מפלגה פרוגרסיבית
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	מפלגת המרכז
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	מק"י/מוקד
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	מרצ
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	ספרדים ועדות מזרח
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	עם אחד
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חרדית	פא"י
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	פלאטו שרון
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	צומת
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	ציונים כלליים
	מצרפית	מצרפית	חילונית	קדימה
ליווין מפא"י	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	קידמה ועבודה
ליווין מפא"י	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	קידמה ופיתוח
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	ר"צ
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	רע"מ-תע"ל
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	רפ"י/רשימה ממלכתית
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	רק"ח
ליווין מפא"י	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	רשימה דמוקרטית לערביי ישראל
ליווין מפא"י	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	רשימה דמוקרטית של נצרת
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	רשימה ערבית לבדואים וכפריים
ליווין מפא"י	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	רשימה ערבית מאוחדת
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	רשימה ערבית מאוחדת 2
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	רשימת הלוחמים
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חרדית	ש"ס
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	שינוי
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	שינוי- חילונים ומעמד ביניים
ליווין מפא"י	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	שיתוף ואחוזה
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	שלומציון
	סקטוריאלית	מצרפית	חילונית	תל"ם
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	דתית	תמ"י
	סקטוריאלית	סקטוריאלית	חילונית	תע"ל